

Planinarske žrtve

Dr. Mihajlo Pražić (Zagreb)

Svako pojedino polje ljudskoga zanimanja, bilo to profesionalnog, bilo naučnog, bilo razonodnog karaktera, spojeno je sa više ili manje opasnosti ili rizika po zdravlje. Postoji čitav niz zanimanja, koja su direktno i opasna po život i zdravlje, kao što su na primjer neka industrijska zanimanja, a postoji čitav niz zanimanja, kod kojih čovjek može uslijed najmanjeg nehata izgubiti svoj život. Sve je to opće poznato i ljudske žrtve, na taj način nastale, nižu se gotovo dnevno po novinskim stupcima. Postoje čitave grane naučnog istraživanja, kod kojih naučenjaci, ne samo da dovode u opasnost svoje zdravlje, nego dapače i svoje živote gube. Međutim, između jedne i druge vrste ljudskih žrtava postoji nešto duboko i općečovječanski zajedničko. U prvom slučaju ljudi gube živote zato, jer od rada, za vrijeme kojega su nastradali, oni žive, prehranjuju sebe i svoju porodicu. Svoje zanimanje nisu odabrali ni od kakove objijesti ili mladenačkog spleen-a, nego zato, jer im je po svoj prilici to bio jedini način, da dođu do zanimanja, zarade i mogućnosti da prehrane sebe i svoju porodicu.

U drugom slučaju gube živote i zdravlje naučenjaci u svom naučnom radu i za vrijeme svojih naučnih istraživanja. Posvećujući se svome opasnom istraživanju, svaki je pojedini naučenjak potpuno svijestan svih opasnosti, koje će ga kod njegovih istraživanja zadesiti. Svaki se pojedini naučenjak konačno i pomiri sa činjenicom, da će, prije ili kasnije, na oltar nauke i svoj život pridonijeti, no svakome pojedinom od njih lebdi pred očima samo jedno, a to je, napredak nauke i s njome u vezi opća dobrobit i napredak čovječanstva. Svi oni u tome času potpuno zaborave na sebe misleći samo na dobro svoga bližnjega i čitavoga čovječanstva.

Sasvim međutim posebnu grupu sačinjavaju nesreće i smrtni slučajevi kod automobilskih, motorističkih i aeroplanskih utrka i natjecanja. U tim slučajevima ljudi stavljaju na kocku, a po neki puta i gube svoje živote samo zato, da bi mogli u bilo kojem natjecanju doći prvi. U takovim slučajevima ne radi se ni o kakovoj koristi ni za čovječanstvo općenito, ni za njega kao oca porodice. Tu se radi

jedino i samo o slavi i prestižu. Stav naš prema ovakovim nesretnim slučajevima i prema takovim ljudima općenito je sasvim drugačiji i mora biti drugačiji nego u ranije navedenim slučajevima. Dok prve žalimo, dok se drugima divimo, ove moramo u svakom slučaju osuditi, što u svom životu nisu našli ništa vrijednijeg, pozitivnijeg i po sebe i ljudsko društvo korisnijeg, nego da iz dana u dan stavljaju svoj život u opasnost te da ga konačno bilo unesreće, bilo izgube.

O svim tim slučajevima nećemo sada više govoriti, jer nas to danas i ne zanima, nego ćemo se pozabaviti sa planinarskim nesrećama.

Načina i mogućnosti, kako dolazi do planinarskih nesreća imade čitav niz. U tome nizu pojedine vrste i načini se međusobno bitno razlikuju po svojim osnovnim motivima, pa ćemo zato, i ako samo neke od njih, malo поближе razmotriti.

U posebnu grupu stavio bih one planinarske nesreće, koje nastaju uslijed atmosferilija i svega onoga, što je s njima u vezi. Ovamo bih stavio u prvom redu nesreće uslijed lavina, koje se, u pravilu, ne može predvidjeti i kojima se planinari ne mogu pravovremeno ukloniti, i ako i tu ima iznimaka, koje idu i te kako na štetu samih planinara, kao što je to na primjer slučaj sa strašnom prošlogodišnjom nesrećom pod Storžičem, za koju bi se i te kako moglo tražiti i naći odgovorne krivce.

U istu grupu spadaju i sve nesreće, koje nastaju u planinama i Alpama uslijed nevremena. U takovim slučajevima, planinari, bilo zablude i nastradaju, bilo klonu od iznemoglosti. Na taj način, da ostale naše slučajeve i ne spominjem, nastradao je na Biokovu prije desetak godina planinar-botaničar Mandl. Zapao je u snježnu mećavu, u kojoj je ostao i smrznuo se.

Ovamo bi stavio i sve one ljude, planinare i neplaninare, koji su, spašavajući unesrećene planinare i neplaninare i sami nastradali, da od svih tih spomenem na primjer samo Amundsen-a.

Pa ipak, svi ovi, do sada nabrojeni slučajevi u globalnim relacijama zauzimaju tek manji dio od one velike i impozantne stavke ljudskih žrtava, koje se zovu planinarske žrtve.

Zasebnu grupu čine nesreće istraživača i otkrivača, koje, dođuše samo jednim svojim dijelom, čine već prelaz prema zadnjoj grupi planinarskih nesreća, sa kojom ćemo se uostalom najtačnije i najpodrobnije pozabaviti.

Ovamo spadaju sve one mnogobrojne nesreće nastale uslijed ispitivanja i istraživanja nepoznatih krajeva i dijelova svijeta, da samo spomenem Himalaju i polarne krajeve. I na Himalaji i na polarnim krajevima stradalo je, a strada još i u naše dane neprestano, mnogo planinara i naučenjaka. Svake godine polaze na Himalaju

nove ekspedicije i svake godine po nekoliko članova ostaje za uvijek u vječnom ledu i snijegu i mi se nikako ne možemo osloboditi osjećaja, da danas i naučni i čisto planinarski rezultati tih ekspedicija stoje u strahovitoj disproporciji sa samim žrtvama, pogotovo, ako se uzme u obzir, da se u ovakovim slučajevima uvijek i redovno radi o ljudima u najboljoj životnoj dobi, u najboljim fizičkim kondicijama, da se radi o ljudima, od kojih je i ljudsko društvo i nauka mnogo očekivala.

Međutim u svakom takovom slučaju ipak ima nešto, što bar donekle opravdava njihovo smiono igranje sa smrću. Svi oni ipak idu da nešto istraže, ispituju, nešto da otkriju, nešto da objasne. Jednom je to masiv Himalaje, drugi put polarne oblasti, zatim centralni azijski plateau i tome slično. Mnogi od njih stradaju, no po neki od njih ipak se povrate i donesu sa sobom veće ili manje naučne rezultate i uspjehe.

Jedan dio planinarskih nesreća otpada, kako sam malo prije spomenuo, na uzroke, koji stoje u vezi sa atmosferijama i u tim slučajevima planinari općenito nisu krivi. Drugi mnogo važniji (a i broječano pretežniji) dio nesreća ide svakako u grupu, kod koje je sam planinar, više ili manje, skrivio svoju nesreću, odnosno smrt. Sa tom grupom pozabavit ćemo se malo detaljnije.

U današnjem planinarstvu iskristaliziralo se zadnjih decenija nekoliko posebnih, manjih, međusobno dosta različitih grupa ili podvrsta, među kojima je jedna od svakako najmarkatnijih grupa t. zv. planinara - športaša. Isti onaj duh prestiža, duh savladivanja fizičkih, uobičajenih prepreka i granica, duh čisto športskog tretiranja i apsolviranja pojedinih inače u osnovi potpuno planinarskih problema i zadataka ušao je i u današnje planinarstvo i u njemu, ne samo kod nas nego još mnogo više vani u Evropi, udario dosta znatan i vidan biljeg čitavom planinarstvu, kao pokretu. Ti planinari-športaši shvatili su planinarstvo jedino i samo kao šport, pa je kroz tu i takovu prizmu promatrano, nastala prava jurnjava za osvajanjem pojedinih bregova i planina, koje su za uobičajene planinarske pojmove bile nepristupačne i neosvojive. Prvi signal za tu jurnjavu bio je osvajanje Materhorn-a u Alpama, vrha, koji osim svojeg jezivo-bizarnog oblika i nepristupačnog izgleda ništa drugo i ni u kojem drugom pogledu u sebi nije skrivao. U njegovom okrilju u ovih nekoliko decenija našlo je smrt nekoliko desetina mahom mladih, pa i vrlo mladih ljudi, vrh je osvojen, pokazalo se da se na njega čovjek ipak može uspeti i ako uz vrlo velike napore i opasnosti, pa zato ipak novi planinari iz godine u godinu penju se na njega, da svake godine po neko od njih bilo se unesreći ili život izgubi samo zato i jedino radi toga, da može kazati i pohvaliti se, da je i on bio

na vrhu Materhorn-a. Sličnih, i ako manje opasnih vrhova, našlo se u Alpama čitav niz, a žrtve tog traženja planinarskih opasnosti i nemogućnosti nižu se iz dana u dan i to čini se u progredijentnim razmjerima. Tako je vani u Evropi. A kod nas?

Mi doduše nemamo Materhorn-a ni njemu sličnih vrhova, no zato su naši i tuđi planinari pronašli najprije Sjevernu Triglavsku Stijenu, pa Škrlaticu i čitav niz manjih penjačkih objekata u Alpama. Sasvim je naravno da su se s tim u vezi počele i kod nas polako nizati planinarske žrtve. Put na Triglav vrlo je lijep i u pravilu nije po život opasan niti je fizički odviše naporan. Penjanje preko Sjeverne Triglavske Stijene i danas je još uvijek veoma naporno i po život opasno.

I ti naši planinari-športaši penju se na Sjevernu Triglavsku Stijenu i na ostale penjačke objekte iz godine u godinu. Kod svih tih svojih podviga osim čisto športskog momenta nisu ništa doprinijeli ni bilo kojoj prirodnoj nauci, niti su u bilo kojem pravcu obogatili svoje opće obrazovanje. Postali su čisti športaši, koji od jedne do druge penjačke ture nose tako reći svoju glavu u torbi. I dok neki planinari-športaši nastradaju na Sjevernoj Triglavskoj Stijeni, drugi nastradaju na daleko manjim, pa i malim stijenama, kao što je to na primjer bio slučaj sa nesrećom na Klečici prije desetak godina.

Ovih dana međutim, dogodila se u Velebitu jedna planinarska nesreća, koja je prije svega po načinu kako je do nje uopće došlo, a naročito, kako se odigrala, zavrijedila iz mnogo razloga da je podvrgnem malo tačnijoj analizi.

Cetiri mlada planinara-športaša koncem mjeseca juna krenuli su iz Zagreba vlakom do Gračaca, odavde autom do Obrovca i lađom do Starog Grada. Jedan od njih, Drago Brahm, je još istoga dana otišao u Paklenicu i razgledao si Anićev Kuk, koga si je postavio za svoj sutrašnji penjački zadatak. Drugi dan u 3 sata ujutro krenuli su sva četvorica u Paklenicu. Kada su međutim došli pod Anićev Kuk, sva tri Brahmova pratioca su odbili da se penju na njega. Kako je međutim sam Brahm htio krenuti na penjanje, pošao je sa njim na penjanje, bojeći se pustiti ga samog, Ladislav Makovac. Odmah na početku penjanja naišli su na vrlo velike poteškoće, radi kojih je Makovac Brahma opetovano opominjao i molio da napuste penjanje i da se vrate, no Brahm na to nije nikako htio pristati, pa su sa penjanjem nastavili. U toku od 6 sati mučnoga penjanja napredovali su svega 300 metara. Nakon 6 sati, t. j. u 9 sati u jutro penjanje je zapelo. Na jednoj maloj polici Makovac se osigurao klinovima i užetom, a Brahm je nastavio penjanjem. Osam metara više Brahm je htio da zabije klin u stijenu. Po svoj se je prilici za to vrijeme držao jednom rukom o kamen, koji je morao popustiti, jer je nenadano s te visine pao na policu pokraj Makovca bez riječi i glasa. Makovac se je silno prestrašio. Čas prije osjetio je Makovac doduše da se nešto događa, jer se je uže napelo, a u tom času zarezalo Makovčev dlan, kroz koji je prošlo strjelovitom brzinom, no nije si mislio, da će se dogoditi ono, čemu se nije nadao. Čim je Makovac opazio Brahma pokraj sebe, upitao ga je, što se je dogodilo, alj mu Brahm nije odgovorio ni riječi. Odmah mu je popipao bilo i srce i užasnua se, kad je

ustanovio da je Brahmovo srce prestalo raditi. Iz priručne apoteke izvadio je Makovac eter i njime stao trljati Brahmovo čelo. Još uvijek nije Makovac vjerovao da je Brahm mrtav, još uvijek se je nadao da će ga prizvati k svijesti. Ali kada je trljanjem pomaknuo s glave Brahmov šešir, opazio je na glavi dosta veliku udubinu. Momenat je bio užasan. Makovac je vidio, da Brahm nema pomoći, pa je javio drugovima podno stijene da smjesta odu u Starigrad po ekspediciju za spasavanje, jer je Drago mrtav.

Brahm je visio na užetu, o klin, kojim se je u stijeni prije pada osigurao. Njegovo je tijelo došlo na polici u položaj čučnja, sa sagnutom glavom, pa ga je Makovac položio. Do smrtnoga udarca, po mišljenju Makovca došlo je uslijed toga što je kamen, o koji se je Brahm uhvatio, ispao iz stijene pa ga je udario po glavi ili je opet glavom Brahm udario u pećinu za vrijeme pada. U Starigrad-Paklenicu otišao je Löwy. Tamo je ovaj u Velebitu jedinstveni slučaj prijavio žandarmeriji, koja je smjesta organizirala pomoćnu ekspediciju. Više ljudi, opremljenih ribarskim užetima od preko 300 metara, pošlo je sa natovarenom mazgom na mjesto nesreće. Akcija je započela s velikim poteškoćama i svršila neuspjehom. Seljani su pokušali baciti uže s protivne strane stijene, što im zbog grmlja i pretvrdog ribarskog užeta nije nikako uspjevalo. Nije preostalo drugo nego da mrtvog druga spušta niz stijenu sam Makovac. Na polici je bilo veoma malo prostora, tako da je sa velikom mukom obavio Makovac pripremu za spuštanje Brahma. Unatoč najpomnijeg nastojanja da mu to uspije, da bude katastrofa još tragičnija, dogodilo se je nešto neočekivanoga. Brahmovo tijelo se je nenadano s police oklizlo i palo u dubinu od 300 metara. Pravo je čudo da je pri tom ostao Makovac živ, jer je malo trebalo, da nije i on nastradao. Svi su priskočili do Brahma, stavili ga u pokrivače i prenijeli ga u Starigrad. Kroz to je vrijeme trajalo spasavanje Makovca. Zapravo se on morao sam spasavati, jer druge pomoći nije bilo. Jedan od drugova ostao je pod stijenom i iz daljine mu dovikivao, kojim je pravcem podesnije da se spušta, pa je na taj način nakon dugotrajnog napora uspjelo Makovcu da sretno side na podnožje ove zlokobne stijene.

(Citat je doslovno prenesen iz »Novosti« od 1. jula 1938.)

Razmotrimo najprije motive, koji su predhodili ovoj nesreći, a onda i samu nesreću:

Četiri mlada planinara-športaša, od kojih je baš pokojni Brahm bio najistaknutiji, jer je, prema napred citiranom članku, do sada obišao mnogo vrhova Julijskih i Kamničkih Alpa, Dolomite, Grossglockner i t. d., krenuli su u Velebit, u planinu, koja je doduše znatno niža i od naših Alpa i od Dolomita i naročito od Grossglocknera, no koja zato, i ako po svojoj tektonici za planinara ni malo opasna, u svojoj naročitoj, specifičnoj ljepoti, jedva da zaostaje za svim napred nabrojenim planinama. I ta četiri mlada planinara-športaša krenuli su iz Zagreba u Velebit i izabrali su baš Paklenicu. No oni, ni jedan od njih, nisu došli da se dive strahovitoj divljini i pustoši donjega njenoga dijela, koji sa punim pravom nosi naslov Paklenice i rijetko tako jasno i oštro izraženom kontrastu pitomosti i blage vedrine njenoga gornjega dijela obilno natapanog pakleničkim potokom i blago uznemirenog romonjenjem slapova na potoku i hitrih vitlova-kašikara od onih nekoliko malih mlinova. Oni nisu došli ni za to, da

baš u Paklenici obilno promatraju i proučavaju bizarnost i veličajnost morfoloških oblika i promjena. Oni nisu došli u Paklenicu da hvataju u Velebitu možda najljepše i najveće primjere otrovnoga poskoka. Ne. Sve to njih nije ni malo zanimalo. Oni su došli u Paklenicu samo i jedino zato, da se po njoj p e n j u, da na njenim stijenama nalaze dovoljne i dosta velike zapreke i teškoće, koje će im omogućiti teže penjačke podvige. I još istoga dana u več, kada su stigli u Starićgrad, dok se Velebit kupao u zadnjim tracima zalazećeg sunca, dok se kose i blage sunčane zrake lome po ostrim bridovima donje Paklenice stvarajući gotovo svakog časa druge i nove fantastične slike i likove na njenim ostrim i golim stijenama i bridovima, u vrijeme, kada bi svaki planinar, koji ma i malo ma i skromno osjeća ljepote prirode, sjedio negdje na nekom kamenu ili prisoju i divio se prirodi, u pokojnom Brahmju prevladao je športaš-planinar. On je otišao odmah pod Anićev Kuk, da prouči pravac sutrašnjega svoga pohoda u smrt.

Tko je bio u Paklenici i vidio Anića Kuk, neće se sigurno mnogo iznenaditi nad ovako tragičnim ishodom ovoga penjanja, nego će se jedino iznenaditi, kako se neko mogao naći, da ovako nešto uopće i pokuša.

Od četvorice mladića, dvojica od njih slijedeće jutro, kada su došli pod Anića Kuk, odmah su odlučno odbila da se penju, dok je treći i ako u duši protiv, pošao na penjanje jedino i samo zato, da ne ostavi samog Brahma. Dakle od četvorice planinara, trojica od njih odlučno su protiv toga da se penju, za penjanje je jedan jedini i ma da bi kao penjač morao znati, da je nezgodno, pa i fatalno penjati se na tako opasnom terenu sam, on ipak izjavljuje, da će ići makar i sam. I tek na taj argumenat privolio je jednoga od njih, da i on krene sa njim, da krene protiv svoje volje, da krene sa nekim strahom, bojazni i slutnjom, da se sve to neće dobro svršiti, kao što se nije ni svršilo.

Samo penjanje napredovalo je veoma polagano. Za punih 6 sati uspeli su se tek 300 metara, a onda se dogodila katastrofa. Sam opis te katastrofe u naprijed citiranom novinskom članku dosta je nejasan i manjkav, a u ponekim stvarima svakako i nelogičan. Moramo međutim sve te nejasnoće i nelogičnosti pripisati duševnom stanju Makovca, koji nakon cijele tragedije sigurno nije bio u stanju, da na sve gleda mirno, sabrano i objektivno. Po svoj prilici se tu i nije radilo o 8 metara razlike između Makovca i pokojnoga Brahma, a osim toga Brahm je morao imati na sebi mnogo veće i teže ozlijeđe nego je ona jedna na glavi, jer se inače nikako nije moglo dogoditi, da Brahm, neposredno nakon pada bude već mrtav i da mu srce više ne radi. U stručnotehnička pitanja s obzirom na samo penjanje, te

mjere, koje su u svrhu samoosiguranja i lične zaštite poduzete u ovom slučaju, ja se neću upuštati, no na jednom bih se još svakako malo zadržao. Tko je prolazio kroz Paklenicu koncem juna i u mjesecu julu, za vedra i mirna dana kasnije od 8 sati prije podne, a ranije od 6 sati poslije podne, taj vrlo dobro znade, kako je strahovita i nesnosna vrućina u njoj. Zato i ondašnji svijet, ako ikako može kroz Paklenicu prolazi ili rano ujutro ili kasno poslije podne. U 9 sati u jutro u samoj Paklenici je već vrlo jaka insolacija, temperatura zraka se naglo i osjetno diže i sada se postavlja pitanje: da li je uopće uputno u vrućim i suhim ljetnim mjesecima poduzimati ma i manja, manje opasna penjanja po Paklenici u vrijeme, kada se i ondašnji živalj s opravdanom bojazni klone Paklenice, da u njoj ne dobije s u n č a n i c u? Zar nisu i ovi naši planinari-športaši trebali na to misliti, pa svoje penjanje ili odložiti za par mjeseci kasnije ili ga tako rano započeti, da u svakom slučaju bude oko 8 ili najdalje 9 sati u jutro već i završeno? I tko zna nije li kod te nesreće uz sve one momente, koje navodi preživjeli pratioc nesretnog Brahma u najmanju ruku jednako tako važan faktor bila u prvom redu insolacija a osim toga i progredijentno povišenje temperature u Paklenici?

I konačno postavlja se opravdano pitanje: Pa kakav je konačni bilans ovog nesretnog pothvata?

Od četvorice mladića, jedan od njih najgorljiviji planinar-športaš, u namjeri da u svom planinarsko-športskom djelovanju i radu pripiše još jedan prvenstveni uspon, svoju namjeru platio je životom. Njegov pratioc, koji je uostalom na penjanje pošao protiv svoje volje, uvjeren u nemogućnost i neprovedivost postavljenog zadatka, bio je najbliži svjedok strašne nesreće. Ostavljam potpuno po strani čisto psihički šok Makovca, koji je nastao za vrijeme, dok je konstatovao smrt svoga druga, dok je druga pokušavao spustiti dolje i dok je konačno i sam sišao. Ostavljam taj šok po strani, čije će se posljedice sigurno odražavati još mnogo i mnogo kasnije, da podvučem samo jednu činjenicu, a ta je, da je i on, čitave sate nakon same nesreće, nosio tako reći glavu u torbi i da se i njemu moglo vrlo lako dogoditi, da se i on, kod spuštanja unesreći.

Sama nesreća povlačila je za sobom i druge posljedice. Iz Starog Grada alarmirana je žandarmerija i svi ljudi, koji su bili slobodni. Svi su oni morali ići gore u Paklenicu, morali su satima pokušavati i nastojati da mrtvo tijelo dobiju dolje i da pokušaju spasiti Makovca, a da im kod svega toga truda sve zajedno nije uspjelo.

Neuspjelo penjanje na Anića Kuk zavilo je u crno roditelje pokojnog Brahma, presjeklo je jedan mladi život, koji bi u nekim drugim prilikama, da je na svoje planinarsko-športske podvige gledao malo kritičnijim i realnijim okom, da je malo više mislio na sebe i one

najbliže oko sebe, bio dobar i konstruktivan član društva i milieu-a, u kojem se kretao.

I na koncu postavlja se pitanje: da li zapravo smiju po neki odviše odvažni planinari-športaši poduzimati penjanja, recimo u stilu osvajanja Anića Kuka, koja, ako i uspiju, ne znače u nikojem slučaju ma i najmanji, ma i najskromniji doprinos, bilo kojoj god prirodnoj nauci ili ličnom duhovnom obogaćenju, a u isto vrijeme nerazborito se titraju i sa svojim zdravljem i sa svojim životom? Zar ne bi trebala baš smrt Brahmova biti svim mladim planinarima-športašima ozbiljan memento, da svoje penjačke ambicije i buduće podvige ipak podvrgnu trezvenijem razmišljanju, da svoje mlade živote malo više i skuplje cijene, a svoje viškove energije i životnoga elana upute nekim drugim pravcima, pravcima, koji će biti korisniji i za njih same, kao pojedince i za ljudsko društvo općenito. Danas nije ni herojstvo ni junaštvo, a još manje ljubav prema prirodi ići u nju na način, kako je to učinio pokojni Brahm, dok je potpuno krivo shvaćen i interpretiran pojam drugarstva i prijateljstva njegova druga Makovca, koji je trebao, duboko uvjeren u nemogućnost uspješnog apsolviranja penjačkog zadatka, ne na koncu ipak ići za pokojnim Brahmom, da ga ne pusti u penjanje samoga, nego kao pravi i trezvenije rezonirajući prijatelj i drug, svoга pokojnoga druga i prijatelja na sve moguće načine pokušati odgovoriti od njegova fatalnoga pothvata, a u koliko to ne bi uspjelo, ma na koji način to penjanje i onemogućiti, što mu kraj njih trojice prema pokojnom samom Brahm u ni malo ne bi teško bilo. Da je tako postupio imao bi ugodan osjećaj, da je kao pravi prijatelj i drug spasio ga od očite nesreće i smrti, dok je ovako, krivo interpretirajući i shvaćajući pojam drugarstva i prijateljstva imao zadatak i dužnost, da mu bude njegov posljednji grobar.

I baš primjer pokojnoga Brahma jasno pokazuje, kamo vodi planinarstvo, ako se i suviše shvati samo sa potpuno športske strane i ako u planinarstvu počinje prevladavati želja za svladavanjem i onih u običnom smislu nesavladivih teškoća i zapreka, koje, ako su jednom i savladane ne donasaju čovječanstvu osim ljudskih žrtava nikakvog drugog ni napretka ni koristi.

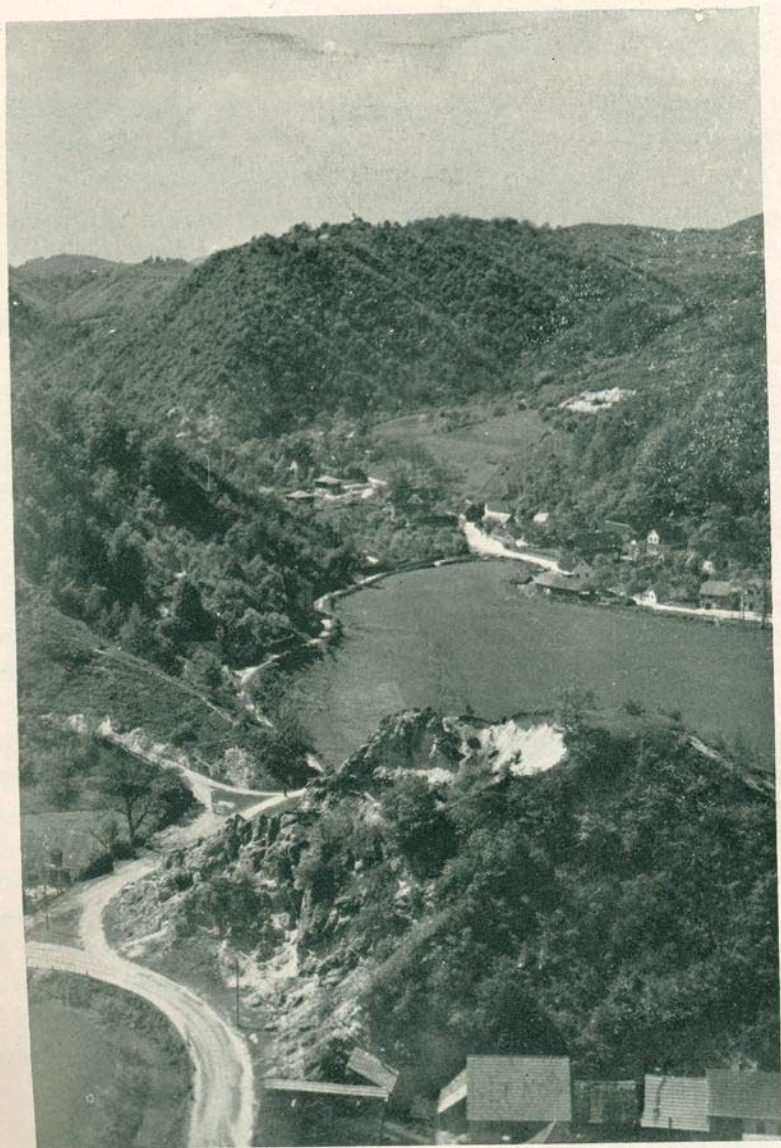
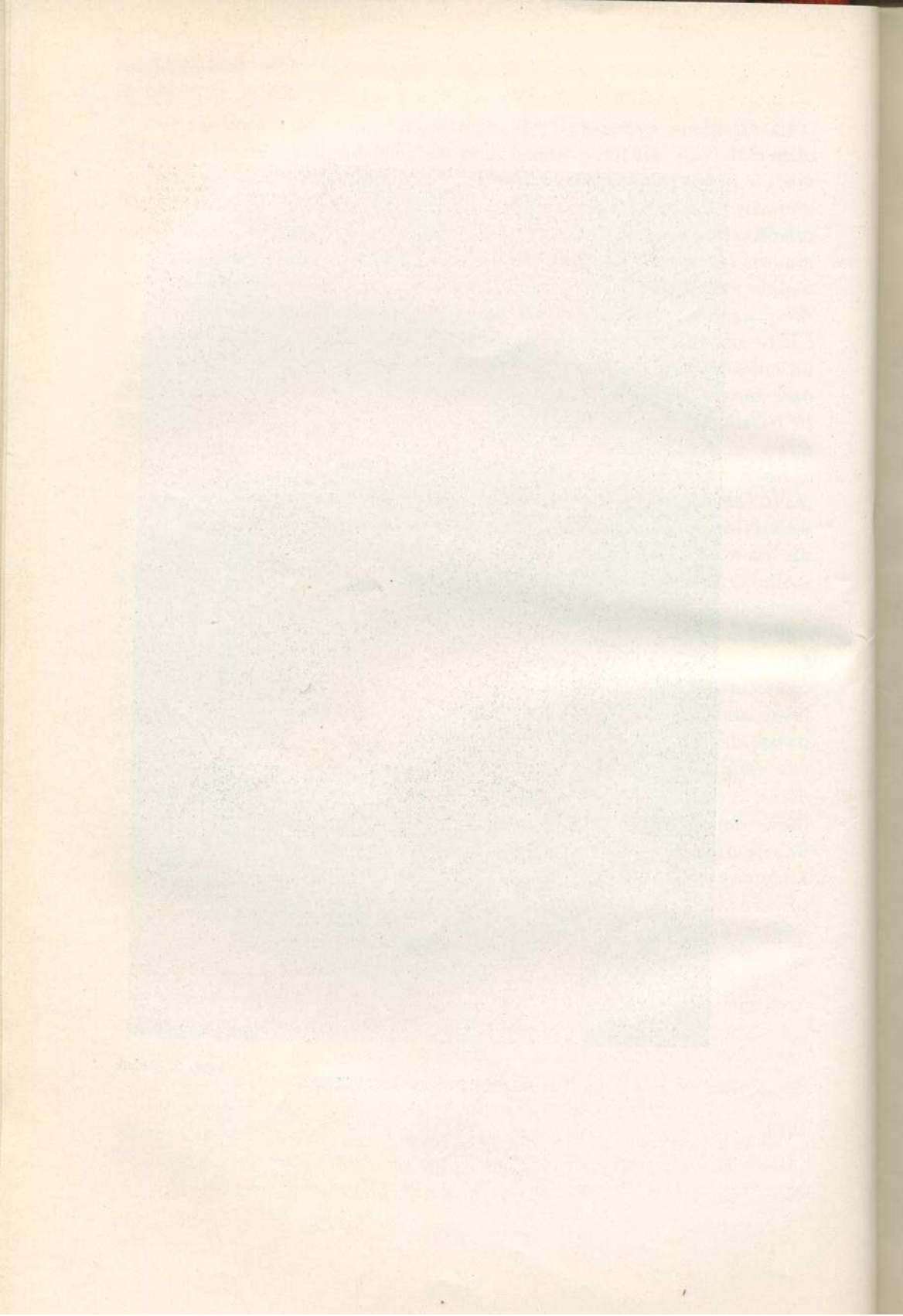

Foto: I. Sudnik

SAMOBOR: GORNJI KRAJ

Samobor

Vlado Presečki (Samobor)

— Sried zemlje slovinske
bio se grad vidjeva...

(Stanko Vraz: Gjulabije)

Nedaleko hrvatske metropole — ponosnog grada Zagreba — leži u romantičnoj kotlini ubavo mjestance — S a m o b o r, omiljelo izletišće Zagrepčana, sa nešto preko 3.000 stanovnika.

Samoborski je kraj prema istoku i sjeveroistoku otvoren i ravan, dok je s ostalih strana Samobor zatvoren i okružen bregovima Okičke i Samoborske Gore. Između ovih bregova vuče se više što tijesnih, što širih klanaca, zvanih drage. S juga vodi u Samobor Rudarska Draga i ulazi u Samobor podno stare ruševine, a sa zapada dolazi i nastavlja se u mjesto Lipovačka Draga. Kroz obje ove drage protječu čitavom njihovom duljinom bistri gorski potočići Gradne, koji se sastaju u Samoboru kod kapelice sv. Mihalja u Gornjem Kraju. Sa sjeverozapada ulazi u mjesto dolina Ludvić, kroz koju se brzo ruši niz kamene gromade istoimeni potočić. Sva tri ova klanca mnogo se ističu svojim prirodnim ljepotama. Ovim dragama su samoborski bregovi podijeljeni na više sklopova, te se sad tijesno prisanjaju jedni uz druge, sad se opet odmiču i raširuju. Kod glavnog trga, t. j. Trga Kralja Tomislava, širi se dolina samoborska i otvara prema savskoj ravnici. Gledajući sa glavnog trga diže se na desno iznad Samobora brdo Stražnik, koji jednim svojim ogrankom doseže sve do trga, dok se drugim ogrankom pružio na sjever uz cestu prema Sloveniji. Na lijevo od trga, t. j. nasuprot Stražniku, razgranio se brijeg Tepec, koji je obrastao, kao i Stražnik, lijepom starom šumom, uglavnom crnogoricom, u kojoj se smjestiše kapelice sv. Ane i sv. Juraja. Kod kapelice sv. Ane održaje se svake godine u nedjelju poslije 26. srpnja popularno Aninsko proštenje. Ispred kapelice sv. Ane nalazi se Puškenica sa vidikovcem, odakle se pruža prekrasan pogled na Samobor i savsku ravnici, kao i sa piramide, koja se nalazi iznad kapelice sv. Juraja. Između spomenutih kapelica podignuta je Kalvarija sa čitavim križnim putom u kamenu. Na rebru Tepca stoje ruševine samoborskog grada, kojeg Samoborci zovu — stari grad.

Samoborski grad bio je vrlo solidno građen. Po konstrukciji zidova nađamo, da je u više mahova dozidavan, ali nam sačuvani spomenici o tome ništa ne spominju. Grad je bio zidan na dva kata. Sa zapadne strane imao je grad dvije oble kule, sa sjeverne — u dvorištu grada — jednu peterouglastu osobito jaku. S istočne strane

bila je jedna četverouglasta kula (gradski toranj) i jedna obla, u kojoj je bila gradska kapelica sv. Ane. Glavna gradska vrata su na pročelju s istočne strane. Nekoć je pred tim vratima bio most, koji se mogao dizati i spuštati. Samoborski su grad sagradili pristaše češkog kralja Otokara Přemysla II., kad je vodio rat s ugarskim kraljem Belom III. (IV.) za babenberšku baštinu. Godina se ne da točno odrediti, no bit će najvjerojatnije, da je to bilo između 1260—1264. god. Samoborski grad promijenio je mnogo gospodara i kraljevskoga i plemićkog roda, dok konačno 1902. god. ne dođe u posjed samoborske općine.

Na podnožju brijega, podno staroga grada, stisnula se sa sjeverne strane stara kapelica sv. Mihajla, nekadašnja župna crkva, sazidana negdje u XV. stoljeću. Čitavim Tepcem uređeno je lijepo šetalište poznato pod imenom Anindol.

Na najljepšem mjestu iznad Samobora, na brežuljku povrh župne crkve sv. Anastazije, a ispod perivoja Anindol, leži naše groblje. Na tome su groblju našli svoj sječni mir naši poznati književnici Ivan Perković i Josip Milaković te župnik samoborski Milan Zjalić, koji je gorljivog gajio svjetovnu i crkvenu glazbu.

Osim spomenute župne crkve sv. Anastazije ima Samobor i veliki lijepi samostan oo. Franjevac sa crkvom, koji su sagrađeni 1733. god., na mjestu gdje je stajala zavjetna kapelica B. Dj. Marije, koju je sagradio kralj Bela IV. bježeći ispred Mongola zaklonivši se u grad Samobor. Bilo je to god. 1235(?) ili pak 1241. Tom prilikom dobio je grad Samobor od kralja Bele IV. povelju, koja se čuva u trgovišnom arhivu. U njoj su točno omeđene granice samoborskog posjeda i pravice Samoboraca. Ovu povelju potpisali su kasnije još mnogi kraljevi. Odmah iza Bele potpisao je 1323. god. kralj Karlo Roberto, a zadnji je povelju potvrdio 1675. kralj Leopold. Samobor je već prije Bele IV. dobio povelju od kralja Kolomana, koja se, na žalost, izgubila. Prema ovim poveljama grad Samobor se službeno naziva »slobodno i poveljeno trgovište Samobor«.

Nedaleko glavnog trga nalazi se lijep starinski dvorac, dobro sačuvan, poznatog hrvatskog glazbenika Ferde Viznera-Livadića. U tome su se dvorcu sastajali naši poznati književnici i političari: ovdje se je rodila naša omiljela budnica: »Još Hrvatska nij propala...«.

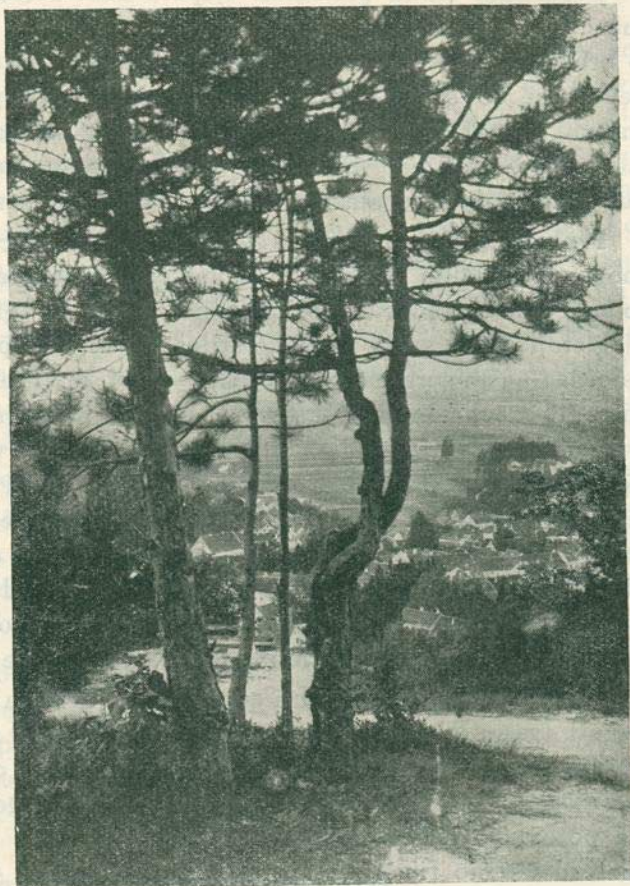
Osim toga, gdje se spaja zelenilo šumovitog Samoborskog Gorja sa ravnicom Save, smjestiše se po starim perivojima kurije i dvorci plemstva, koje je djelomice nestalo, a ostaci žive tiho i povučeno »pod starim krovovi...«. Mokrice (XIII. st), Podolje (XV. st.), Kerestinec, Balagovo, Giznik, Miranovec i drugi — puni su starina, koje se sakupiše kroz mnoga pokoljenja.

Tu se čovjek čuti tako »po domaći«, da zaboravlja današnji život, gdje sve juri i brza...

Kraj Samobora, prema Sloveniji, nalazi se poznato i rado posjećivano sumporno kupalište — Šmídhénové toplice. Od god. 1822.—25. bila je u Samoboru vojnička posada. Kapetan je njezin dao po svojim momcima istražiti sumporno vrelo, ali je taj rad

Foto: I. Sudnik

Samobor:
pogled iz
Anindola*

obustavio naišavši na silno blato i goleme drvene balvane. Za onda je ključao jaki mlaz vrele vode. God. 1862. počeo je ovo vrelo čistiti i uređivati poznati samoborski načelnik pok. Ljudevit Šmídhén, ali radi nestručnjačkog rukovanja počeli su mrzli izvori pritjecati toplome vrelu. Pred kratko je vrijeme opet vrelo istraženo po poznatom stručnjaku prof. Bubanoviću, koji se izrazio najbolje o lje-kovitosti i radioaktivnosti ovih zapuštenih vrela. Kad bi se našao

* Ova, kao i ostale slike o Samoboru u ovome broju, uzete su iz albuma I. Sudnika: »Samobor« (1938.).

čovjek sa potrebnim novcem i uredio Šmidhenove toplice, mogao bi iz njih za kratko vrijeme načiniti hrvatski Piestany t. j. svjetsko kupalište, jer mnogi traže u tim sumpornim kupkama lijeka. Podno ruševina staroga grada nalazi se drugo kupalište, t. zv. Hydropatski zavod, poznato zbog svog velikog sportskog bazena i zbog plivačkih natjecanja.

Prekrasan sklad prirodnih ljepota samoborskog kraja upotpunjuju — kao umetnuti dragulji — brojne crkvice i kapelice, razasute po brežuljcima i dolinama. Načinom gradnje, unutrašnjim i vanjskim uređenjem te su crkvice prava remekdjela nepoznatih majstora umjetnika, koji su stoljećima ulagali u njih sav svoj trud i težnje. Crkvice sv. Martina, sv. Križa, sv. Leonarda, sv. Vida i mnoge druge spominju se u starijim spisima već od XII. stoljeća.

Prekrasna i romantična samoborska okolica ima nebrojeno mnogo izletničkih točaka. Najomiljelije izletišta »Lipovački dom«, prije »Šoićeva kuća«, podno ponosnog grada Lipovca, od kojeg stoji danas samo nekoliko stijena, brojno je posjećivano. Vjerni posjetilac naših gora, naše gore list — prof. dr. Fran Šuklje piše o tom putu i tom divnom kraju: ... mnogo prirodnih krasota pruža strancu prekrasan šumski put preko Hajdovčaka do vrha takozvanih Palačnika, odakle je lijep pogled na savsku dolinu, a i sam Samobor. Jednako je lijep uspon na Gregurić brijeg do njegove najviše točke, a odanle preko Bošnjачkog Sela u dolinu Lipovačke Drage, koja je dolina jedna od najljepših i najinteresantnijih, što sam ih ikad vidio. Ona seže do sela Lipovec, odakle se malim usponom može do prastare ruine lipovačke ...

Planinari rado posjećuju i gordi Okić-grad, u kojem je stolovao poznati Ivan Okićki, pa strmi Oštrc, divlji Japetić, romantični Cerinski Vir, vinorodnu Plješivicu itd. I Zumberačke Gore rado su posjećivane. U tim gorama stisla su se sela potomaka naših hrabrih Uskoka.

Kad čitamo riječi neumrlog našeg bohema A. G. Matoša, moramo mu dati potpuno pravo, što je napisao: »Hrvatska priroda, naše ladanje daje zdravlja našoj knjizi i vječita je Mihanovićeva zasluga, što je otkrio taj momenat hrvatskog pejzaža sa Vrazom u Samoboru i Demetrom na Grobničkom polju« — jer ponajbolji hrvatski pisci, skladatelji i slikari nalazili su u Samoboru, upravo radi njegovih prirodnih krasota, toliko pobuda, da su se našli počinjanima posvetiti mu mnogo svoje djelo.

I ljeti i zimi pruža samoborska okolica izletniku stotinu prekrasnih i najrazličitijih pejzaža i dočarava mu u malom Švicarsku, Italiju i slično, što nam najbolje potvrđuju riječi vječnog putnika A.

G. Matoša — »Krasan je Samobor. Blizina sa glavnim gradom daje mu čar blizog ladanja kao Tiburu, Tivoliju, Versaillesu, Saint-Cloudu, Schönbrunu, Windsoru. Okolica je srećna kombinacija od gore i ravnice, polja i šume, vrta i prirode, rijeke i planine, sela i zaseoka, grada i ladanja... Samobor je jedno od najhrvatskijih hrvatskih mjesta...«

Još bi se mnogo, mnogo toga dalo napisati o tom hrvatskom Schönbrunu...

Svi vole naš Samobor, gdje se još danas živi u simpatičnim malim kućicama patrijarhalnim životom, pa kako da ga pravom sinovskom ljubavlju ne vole Samoborci. Ljubav Samoboraca za njihov Samobor, pa bili oni kako daleko od njega, neizmjerena je i golema. Nema gotovo nijednog samoborskog doma u kojem se ne bi našla odlična folkloristička knjiga g. Milana Langaa »Samobor«, u kojoj je sa mnogo ljubavi opisao Samobor, njegovu okolicu, floru i faunu, život i običaje, poeziju, itd. Odličan prilog toj odličnoj knjizi bit će divno opremljen album mladog i agilnog samoborskog društvenog radnika i fotoamatera g. Ivice Sudnika, koji je izdao u vlastitoj nakladi. U tridesetak prekrasnih fotografija prikazao je najznačajnije ljepote Samobora i njegove okolice, i to sa živom željom, da u svakom Samoborcu, ma gdje se nalazio, podržavaju ljubav za rodnu grudu, a svakom pak posjetiocu, da bude taj album trajna uspomena na Samobor...

Završit ću stihovima poznatog planinarskog pionira i pobornika za samoborski muzej g. Štefa Hrčića:

Samobor, Ti stari i dragi,

Na svetu ni lepšega kraja,

Ne šapče zabadov mi duša,

Da drugog ne iščem si raja!

Život na plaži Boračkog Jezera

Josip Sigmund (Sarajevo)

Romantična planinska varošica Konjic, sa svojim kućercima, koji se slikovito nanizaje na podnožju strmih padina predgorja gorostasnog Prenja, a uz bučnu, plahovitu i brzu rijeku Neretvu, sa svojom nadasve jedinstvenom zelenom bojom i bistrinom vode, bez pretjerivanja je atrakcija za mnoge strance, a za planinare kao ishodišno mjesto na pohodu za Boračko Jezero ili Prenj planinu.

Mala je to varošica, opkoljena sa svih strana sklopovima planina, čiji se amfiteatralni glavni greben, izdašno narezuckan i raz-

drobljen, tako impozantno u daljini koči, dajući ovome mjestu onu njegovu alpsku slikovitost i draž. Vitke munare brojnih džamija i stara impozantna turska kamena ćuprija upotpunjavaju dojam skladnosti varošice, a ujedno joj stvaraju obilježje orijentalnoga karaktera.

Napuštajući čiste, tijesne i vijugave uličice, načičkane sa zbijenim kućercima, ove divne tihe varošice, odvodi nas put u susret strmog, stogu sličnog gorskog vrha V r a p c a. Već na samom Konjičkom mostu, koji tako smiono presvođuje bučnu i duboku Neretvu sa jednim visokim vitkim lukom, pruža se divan pogled prema obzoru, na kojem se ponosno koči stjenoviti Prenj, njegovo predgorje Bjelašnica sa desne i Borašnica sa lijeve strane. Završeci se predgorja Borašnice blagim padinama izbočuju u bilo, iz koga dominantno iskače taj vrh Vrapca, čijim se padinama probija i sam put prema B o r c i m a.

Na svome početku probija se put pitomim krajevima, tik uz samu Neretvu, slijedeći njezin tok uzvodno malo više od utoka potoka Bijele, čija se izvorišna oblast proteže više od utoka B o r a š n i c e i V e l i k e K a p e. Ostavljajući tok Neretve, put prolazi krševitim i dosta pustim predjelima, jednim dijelom uz potok Bijelu, napušta ga iza kratkog vremena, polagano se i blago uspinje i dolazi do pod same pošumljene obronke Vrapca. Blage serpentine sada već probijenog automobilskeg puta vijugavo opasivaju Vrabac zaobilazeći smionim zavojima brojnu ispresjecanost njegovih obronaka, privodeći put prema tijesnom prevoju inače najviše kote toga puta, a koji je prosječen neposredno pod samim vrhom Vrapca sa jedne i Tranjine sa druge strane.

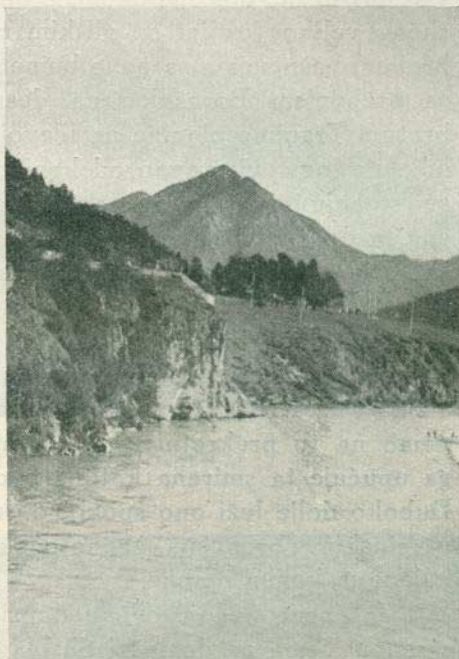
Vidici, koji se steru na tom dijelu puta, a prema silueti Prenj planine, nenadmašivi su i nezaboravni. Pitoma dolina Bijele u svome gornjem tijeku pretvorila se je u impozantnu divlju romantičnu dolinu R a k o v o g L a z a, u koju se vrtoglavo ruše stijene Borašnice, Prenj planine i Bjelašnice. Njihovi osamljeni šiljasti vrhunci, sa svojim okomitim stijenama relativnog odrona 800—1000 i više metara, okružili su tu divlje rastrganu dolinu, dajući joj čar romantičnosti alpskih predjela. Ta romantičnost i divljina nesvjesno zarobljuje dušu i rađa onaj polet za dostizavanjem onih bliještavih zasneženih vrhunaca. Mnogi strastveni penjač na području ovih vrletnih stijena našao bi prečesto tvrd i nesuslovit orah za svoje oprobano penjalačko iskustvo i znanje. Stijene su to do sada još malo ili gotovo nikako prokrstarene pa zato baš moguće da i odrazuju ono gordo svjetlucanje svojih oštih pukotina i litica, kada ih se ovako iz daljine promatra, znajući da su još uvijek ostale nepobijeđene i netaknute. Na dohvat takovoga pogleda budi se redovito ono nemirno drhtanje

duše, koje nas privodi saznanju o veličanstvenosti prirodnih draži i ljepoti planinskih predjela.

Toj divljini rascjepkanih golih stijena i dubokih draga, prekrivenih prastarom gotovo neprohodnom šumom, kada se pridoda pitomost župnih predjela što se steru duž donjeg dijela toka potoka Bijele i strmih obronaka predgorja Bjelašnice, koji se ruše prema Bijeli, Neretvi i konjičkoj kotlini, dobivaju se rijetko izražajni kontrasti opće evolucije proživljavanja romantičnosti ovoga predjela.

Foto: J. Sigmund

Pogled sa Konjičke ćuprije na Vrabac

Zaista se biva obilno nagrađen za sve ovo mukotrpno veranje uz strme obronke Vrapca, jer zadovoljstvo koga se osjeti kada pogledom obuhvatimo svu ovu bezgraničnu ljepotu romantičnih planinskih pejzaža, toliko je silno i uvjerljivo da nas počima zaokupljati nemirna čežnja, koja će nas stalno ubuduće pokretati na bodro hrljenje u ovaj planinski kraj. Ali to nas proživljavanje privodi i saznanju, da je tek puni zamah ljepote skriven gore, među onim gordim vrhuncima i da se pohodom na njihovo plečato grebenje može istom donekle zadovoljiti ovom poletu i naslutiti težnju, koja nas sputava promatrajući njihove hridine s ovoga zbijenoga prevoja.

Još pod zadnjim dojmom ovoga raskošnoga vidokruža zadnji pogled prije polaska na drugu stranu prevoja upućujemo uvijek vijugavom toku Neretve, koji nam izgleda sada tako sićušan i miran. Prije toliko impozantan luk mosta sada izgleda tako sićušan da još

jače iskače njegova ljepota, koju odrazuje putem ugodnog sklada panorame sa okolnim brdinama.

Sa zadnjim pozdravom, upućenim dolini i grebenju Vrapca, zadržava se mogućnost za široke vidike, jer prevoj naglo silazi u pitomu dragu, čijom sredinom vijuga put uz obližnji potočić D ž a i ć, dotičući tu i tamo bogate pašnjake obronaka Bjelašnice ili zasjecajući u predjele šume na protivnim obroncima Tranjine.

Što se više put udaljuje od prevoja na Vrapcu, to se draga sve više proširuje, dok napokon ne pređe u prostranu visoravan, koja je slična velikoj kotlini sa plitkim ravnim dnom. Visoravan je posuta brojnim pašnjacima sa puno bujne i sočne trave, a pruža se paralelno sa grebenjem Borašnice na desnoj i srodnim ali relativno nižim hrptom Tranjine planine na lijevoj strani. Taj hrbat Tranjine planine odjeljuje ovu visoravan od kanjona Neretve blagim liticama, koje se stapaju sa visoravni, a čija se druga strana strmim odronima spušta do u samu Neretvu.

Divan pogled prema konturama planine Crvnja, visoravni Veleža i ukliještenom kanjonu Neretve postaje svakim korakom sve to istančaniji i osjećajniji, jer visoravan počima spočetka blago a kasnije sve smionije da se spušta i ruši prema kotlini Boračkog Jezera. Kruna čitavog puta bez sumnje je momenat, kada stignemo na tu prekretnicu visoravni, primivši prvi pozdrav, što nam ga upućuje ta smirena kotlina ovoga zelenkastog planinskog jezera. Duboko dolje leži ono spokojno, kojih 300 metara, ukliješteno među planinskim obroncima, željno očekujući da nam pruži svu svoju draž i ljepotu, kojom obiluje.

Još prije nego što žudno prionemo da se sručimo stazama ili stranputicama na domašaj tih blagodati jezerskog okoliša, proboravi se još po koji trenutak u blizini brojnih stečaka, raštrkanih po okolini u svim varijantama i položajima. Zapravo su to manji ili veći pravilno otesani monoliti po gdjekada, a ne uvijek, prošarani raznim likovima, čije značenje upućuje na prijašnji život preminulog.

Staro je saznanje da su ove nekropole birane uvijek na najljepšim mjestima, nastojeći na taj način nekadašnji stanovnici priuštiti svojim pomrlim članovima, svaku dobrobit zagrobnog života, a ujedno i počast i dostojanstvo za njihove životne zasluge, koje su učinili za vrijeme svoga života.

Još za vrijeme Austrije, ocijenivši pravi značaj ljepote ovoga predjela i sam bivši vladin predstojnik u Mostaru barun Benko podigao si je baš na ovoj visoravni svoju raskošno uređenu vilu. Redovito je on proboravljao sa svojim društvom, svake godine nekoliko vremena, silazeći na jezero za onda još slabo prohodnim krajem i putom. Kasnije prešla je vila u vlasništvo pjesnika Milana Šantića

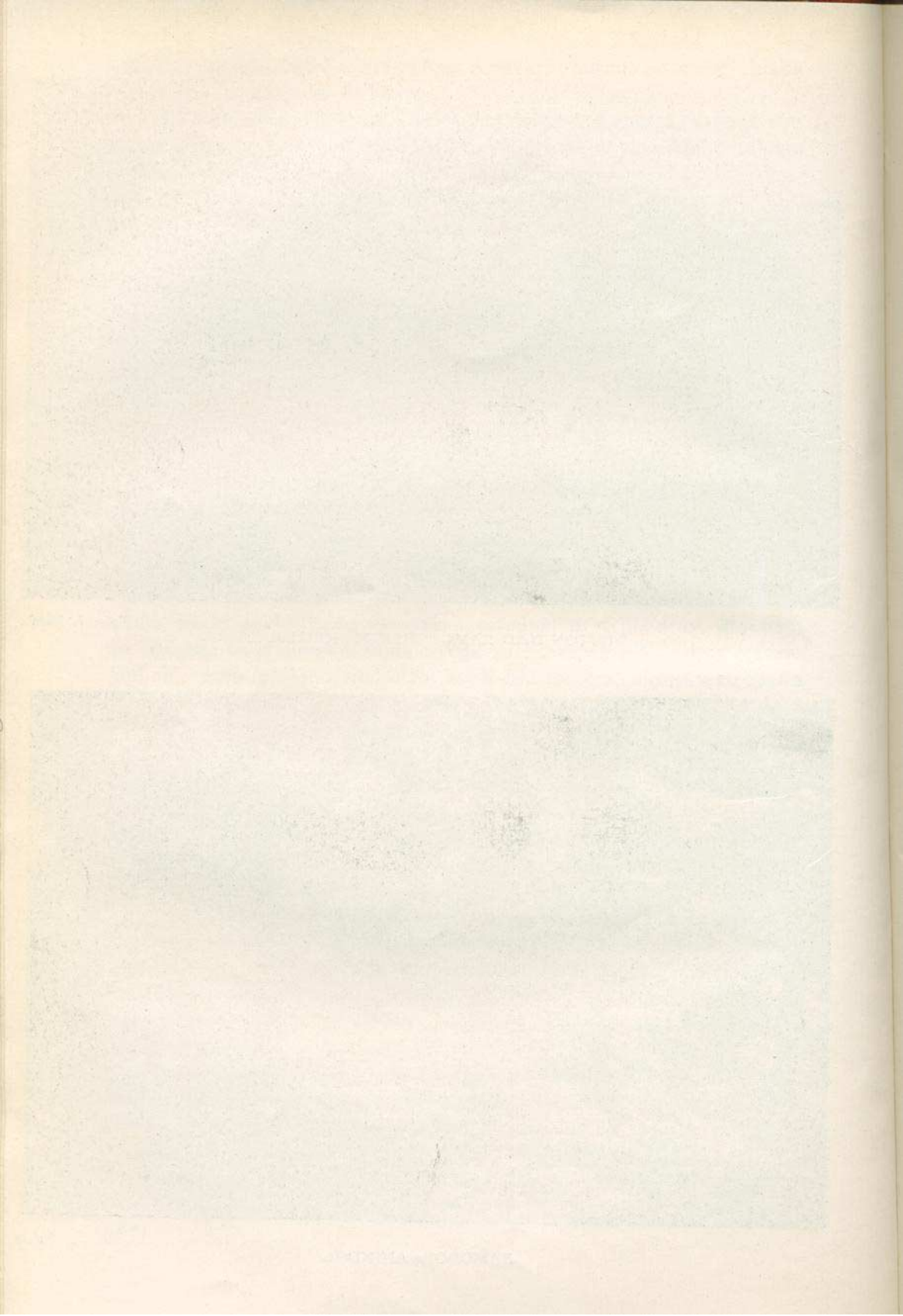
SUTON NAD SAMOBORSKIM GORJEM ...

Foto: I. Sudnik

SAMOBOR: ANINDOL

Foto: I. Sudnik

(poklonila mu je država). U najnovije vrijeme drži je u zakupu turističko društvo iz Konjica, tako da ona služi ranije datoj i namijenjenoj joj svrsi ali sada sa proširenim značenjem.

Tu ujedno pridolazi put, koji se spušta sa prostrane Bjelašnice planine preko Visočice i kanjona Rakitnice na Neretvu i u mjesta Glavatičevo ili Špiljane.

Na desno odatle probija se staza, koja planinare odvodi na Prenjski masiv kroz Boračku Dragu. Divna je to draga, a još ljepša staza, što vodi kroz nju, jer se proteže strmim, divlje razrovanim podnožjem obronaka Borašnice i Crne Gore, a ispod stoljetnih bukovih debala, čiji hlad krošnjatih vrhova tako prijatno osvježuje i krijepi.

Na samom ulasku u Dragu a na mjestu, gdje se visoravan počima spuštati prema Boračkoj kotlini, zbijeni su kućerci sela Papratina. Na sasvim suprotnom kraju visoravni a na istom visinskom položaju, ukliještene među liticama, nalaze se raštrkane kuće sela Gornjih Boraka. Sredinom sela promiče put, koji se odatle spušta u naglim smionim serpentinama kroz gustu šumu prema Donjim Borcima i Boračkom Jezeru. Cio put može se prekratiti dobro izvedenom planinskom stazom, koja silazi u selo Donje Borke, skrativši si na taj način cio put a i uštedivši si dugotrajni prelazak barkom preko jezera.

Od sela Papratina također je moguć prilaz jezeru i to stazom, koja vijuga uz tok samog Boračkog Potoka, a ide otvorenim krševitim krajem, koji je veoma izložen žarkom djelovanju topline sunčevog zračenja.

*

Boračko Jezero sa svojom nadmorskom visinom od 402 metra spada u srednjegorska jezera, ali radi općeg položaja među visokim strmim i šumovitim stranama prostranog Prenjskog masiva dobiva ono značaj i karakteristike visokoplaninskog predjela. Samo prema jugoistoku otvara se uzak planinski klanac, kroz koji se probija potok Šištica, odvirući jednim zbijenim u trsku zaraslim koritom. Taj potok prelazeći romantičnom kraškom dragom odvodi vode Boračkog Jezera prema Neretvi, rušeći se u nju sa jednim prekrasnim, 29 m visokim slapom.

Priliv voda u Boračko Jezero vrši se na zapadnoj strani, gdje siloviti Borački Potok prikuplja i dovodi planinsku vodu. Svojim srednjim tokom prolazi i probija se kroz prilično dugački kanjon, što ga sačinjavaju strmi odroni stijena pri svome silazu u Boračku kotlinu. Bujički sklop terena pogoduje mu da on svlači i zasipava u jezero onolike količine nanosa, kojima sve više zasipava jezero.

Foto: L. Ditz

Boračko Jezero: Pogled na Košutu i prodor Šišnice

Pored toga potoka na svima stranama ima puno manjih i većih vrela i to poglavito u najneposrednijoj blizini jezera.

Najveća je dubina jezera 16.20 m; već u udaljenosti od 1 m od obale iznaša dubina redovito preko 1.5 m. Dugačko je oko 700, a široko 300 m. Izuzev mali dio Jezera, kod ušća Boračkoga Potoka, gdje se nalazi fino zrnasti pijesak i čista obala, sav ostali dio Jezera obrastao je trskom u širini od 5—25 m.

Na najljepšem dijelu Boračkog Jezera, uz divnu plažu, nalaze se planinarski domovi turističkog društva »Priatelj Prirode«. Ti su predjeli Kadinog Groba poprišta bučnog života, što ga provode posjetioci u beskrajnoj slobodi prirode, uz obilje sunca i kupanja u svježim vodama Boračkog Jezera.

*

Pažnja, koju planinari u zadnje vrijeme sve više upućuju ovome zaista jedinstvenom jezeru uopće, a specijalno ljepotama njegove plaže i bujnom životu, koji u ljetnim mjesecima na njoj brui, zaista je opravdana i besprimjerna. Poseban način i uvjeti, sa kojima je uslovljen boravak na jezerskoj plaži, pretežno su glavni i najosnovniji razlozi brojnosti posjete.

Glavna značajka okolice jezera jesu bujne i visoke šume, što zapremaju veći dio obala i skladno smještenih okolnih breгова, čiji odraz uveliko utječe na onu tamno zelenu boju jezerske vode.

Najljepša osebnost pejzaža dolazi do vanrednog izražaja, kada u prvim časovima praskozorja kroz koprenu rijetkih bijeličastih maglica, koje su se preko noći priljubile uz zagasitu površinu jezera,

prosjajivaju prvi topli sunčani zraci, raznoseći i razbijajući maglu u krpice tvoreći tako prijatno njihovo lelujanje oko visokih strmih, šumom prekrivenih padina okolnih vrhova. Vanredni su to prizori, što ih tada čine bujni pejzaži šume i jezera, jer ih taj rastrgani prozirni veo oblačića čas skriva a čas otkriva tvoreći na taj način jedan za oko ugodan, harmoničan i izmjeničan redoslijed refleksa svjetla, sjene i boja, što ih jezerska površina odrazuje i upija.

Nadiraњem topline, radi sve jačeg djelovanja sunčanih zraka, ponestaje i posljednjih krpica prorijeđene maglice, a obilje rose na krošnjama drveća i vršcima trave, počima da se rasplinjuje, umanjujući onaj raskošni titraj sunčevih zraka, koje su tako bodro još malo prije prosjajivale kroz svaku kao biser svjetlucavu i kristalnu kapljicu. Na plaži je već nastao običan život; jutro je osvanulo svježе, vedro i hladno, pa kako obično rosa osvježi uzduh, svi se kreću bodrije i žurnije.

Koliko je god taj prizor buđenja života na jezeru svjež i opojan, u toliko još više se doimlje smiraj sunca i prvi časovi sutonskog čarlijanja osvježujućег lahора. Još za ranih popodnevnih časova zadnji zraci sunca davno već iščezavaju za strmim obroncima, a na vodi se još uvijek stvaraju zlatno purpurne duge i vatreni krugovi, kroz koje se tiho kreće po gdjejkoјi čamac, usijecajući brazde na tajanstvenoj mirnoj površini, stvarajući svojim klizenjem, onaj ugodan šum pospanog zamora, u koji je već pomalo utonula okolica.

I jezero pomalo utonjuje u tminu i u duboku, mrtvu tišinu ljetne večeri, nagovještajući početak smiraja. Preko dana zaspali logorski život počima naprotiv da se intenzivno budi, remeteći svojim ritmom pospanost okoline. Jek gitare i tiha melodija pjesme, uz odsjev plamsaja logorske vatre, prvi su znaci bujnog života, koji traži da se u ovim ugodnim svježim večernjim časovima dočara sav raskoš, draž i osebnost životne sreće i radosti.

Noć je već uveliko obuhvatila okolinu. Treperave plavičaste zvijezde svjetlucaju iz tamnih dubina, u okolini vlada tišina, samo odjekuje žubor potočića, koji se bučno kotrlja prema Jezeru. Tek na mahove puhne vlažni lahor sa jezera, od čеga se drveće lahko zaniše i veselo zašuška lišćem. Pomalo utihnuju odjeci pjesme i veselja a titravi zrak logorske vatre drhtavo još po nekad zirne kroz tminu prkoseći ovom nastalom općem smiraju, nastojeći da i svojim posljednjim žarom puckarajućih iskara dade jezerskoј plaži posljednji mirozov.

Život na plaži počima već prvim osvitom dana. Sa prvim zracima sunca hrpimice se izlazi iz kuće i šatora, prihvaćajući se svaki posla, koji mu je dodijeljen za taj dan. Jedni idu sa posuđem na obližnje vrelo da donesu vode i pristave jelo, drugi vuku drvlje iz

šume i lože vatru; neki odoše u selo po hranu za nastali dan, tako da za kratko vrijeme na obali jezera sve tutnji od buke i žamora. Dozivanje i štropot posuda, buke od lomljenja suhih grančica za vatru a i poneki još pospani svadljiv glas je redovito svakog dana osnovni ton ritma života, koji se budi i odvija u ovoj čergaškoj koloniji.

Najgorljiviji obožavaoci ljepote života na jezerskoj plaži bez sumnje su brojni posjetioči šatoraške kolonije. Sa skromnim sretstvima ali zato uz vječiti smijeh i veselje proborave mnogi od njih dane i dane pod svojim okrpjenim i do nemogućnosti izmaštenim šatorom. Pomno prate svaki titraj logorskog života proživljavajući

Foto: L. Ditz

Boračko Jezero. Pogled na dom »Priatelja prirode«

ga do najsitnijih varijacija. Sa skrajnjim optimizmom jednako primaju nedaće, koje ih za vrijeme logorovanja snađu, kao i sreću i sve one radosne događaje. Nema srednjeg rješenja, jer ako bi ono i postojalo, nepisani zakoni ove šatoraške kolonije ne bi ga dugo trpili. U krugu logora i plaže ne kradi, pomaži druga u nevolji, ne čini drugom ono što niti sam ne želiš da ti se dogodi, ne smetaj nikome u načinu njegovog života na plaži: eto to bi bili u glavnom osnovni principi, po kojima se ovaj šatoraški nepisani zakon vlada.

(Nastavit će se.)

Planinari,
posjećujte naše planinarske domove!

(Svršetak)

U svom je mlinu proživio ugodnih, a i teških časova. Riječi su mu sočne. Pripovijedao nam je impresivno, vičući iz svega glasa, o velikim hirovima ponornice, čija se surovost vrlo često ispoljava, naročito u rano proljeće. Tada nosi i valja ogromne sante leda, drvlja i raznog drugog materijala, koji nakupi na svom dugačkom putu. Ovim nanosima brzo začepi otvor na ponoru i korito se rijeke naglo puni. Tada Ivan žurno seli iz mlina, sretan, ako je sve u njemu na vrijeme spasio, a prvenstveno tuđe žito.

Foto: Lj. Stipić

Ponor Milača na Kupreškom Polju

Voda naglo naraste. Začas dostigne visinu od pet, deset pa i više metara iznad normale. Mlin se brzo nađe u dubini nabujale rijeke, dovodeći često mlinarev život u opasnost. Neočekivano začepljenje ponora iznenadilo bi ga kadgod i noću, za vrijeme boravka u mlinu. Jednom takovom zgodom teško je spasio goli život. Dobar dio siromašne imovine voda mu je upropastila. Podivljala rijeka često izlazi iz korita i razlijeva se poljem. Kojiput dopre do prvih kuća nad ponorom, koje su se po grebenima strmoglavih stijena nanizale. To je zaselak Ponor, prozvan po mjestu, nad kojim se smjestio, gdje se nalazi i skromni dom mlinara Perkovića.

Napokon smo ostavili Ponor. Jato golubova poletjelo je iz pećine, kružeći nad njom, kao da nam hoće reći: zbogom! Lagano smo se uputili pješačkom stazom k selu Kovačima, a oдавде cestom u selo Omeroviće. Na redu je špilja Dahna, koju od Ponora ne dijeli

više od nekoliko kilometara. Već smo pod Omerovićima. Ime sela kaže, da ćemo se susresti sa muslimanskim njegovim stanovnicima. Upozoreni smo na njihovo praznovjerje, pa nas je ta vijest zaokupljavala cijelim putem. Doznali smo, da seljaci iz Omerovića zabranjuju strancima ulaz u Dahnu. U strahu smo, da nam se plan ne pokvari.

Međutim, što smo čuli, bila je stvarnost. Muslimanski stanovnici sela Omerovići pridaju Dahni tajanstven značaj, kao što to pokazuje i samo njezino ime. Oni od pamtivijeka vjeruju, da, kada se u Dahnu, za vrijeme dok je ljetina u polju, ulazi, da će okrenuti tuča, jer drže, da je Dahna neko čisto mjesto, koje se u to doba ne smije oskvrnjavati. Nadalje tvrdo vjeruju u to, da, ako se uđe, a pogotovo, ako netko nečist (griješan) uđe u Dahnu, da će tuča uništiti njihovo polje, što da je u nekoliko mahova i dokazano. Isto tako kod Muslimana postoji vjerovanje, da je voda u Dahni, koje ima u izobilju u svako doba godine, ljekovita protiv groznice, a naročito, ako vodu iz Dahne prije izlaska sunca iznese čista ženska (djeвица).

Iz ovih razloga seljaci su zatrpali ulaz u Dahnu velikim blokovima kamenja, kako bi na taj način onemogućili silaz u špilju i selo zaštitili od navale nasrtljivih znatiželjnika.

Nad nama se pojavljivalo nebesko plavetnilo između bijelih plovecih oblaka, čiji su se hirovi mijenjali od sata do sata. Ponekad su izbijali iz magle slični sjenama nejasnih kontura, a ponekad crni poput prikaza. Ipak je prevladalo plavetnilo, koje je navještavalo sunčane dane.

Našavši se pred zatrpanim ulazom u špilju, koji je pedesetak metara ležao u strani nad selom, susreli smo se zaista sa krutom zbiljom. S nama je bio naš stari znanac seljak iz Omerovića Ibro Gjulić, koga smo odmah po dolasku u selo potražili. On nas je dopratio do navedenog ulaza u pećinu, jer nijedan vanjski znak nije odavao, da bi se na tome mjestu nalazio kakav ulaz u podzemlje. Toliko je otvor špilje bio zatrpan. Vidjeli smo, da je Ibro imao pravo, kad nas je, saznajući za svrhu našeg putovanja, upozorio na nemogućnost silaza u špilju. A želio je, da nas u to lično uvjeri. Seljaci su, veli, prije nekoliko godina zatvorili ovaj ulaz, pa bi trebalo izgubiti mnogo vremena, dok bi ga oslobodili tolikog kamenog materijala. A o tome bi se dalo govoriti tek, ako se seljaci ne bi protivili našem ulazu u špilju.

Ibro je ranije više puta silazio u pećinu. Stručno nam je opisivao njezinu nutrinu pa je izrazio i spremnost, da nam vrlo rado pokaže njezine karakteristike. Priznao nam je, iako nije praznovjeran, kako kaže, da ne dijeli mišljenje svojih suseljana u tome pogledu, ali da od dana, od kada su seljaci zatvorili ulaz u pećinu, pa do danas, nije

se dogodio nijedan slučaj veće tuče u njihovom polju. A ranije, čim bi netko upao u Dahnu, a ono bi se nebo nadvilo crnim oblacima, a tuča zasula kao pomamna. Ali samo nad Omerovačkim Poljem.

Primjetili smo, da je ovom susretljivom čovjeku žao, što nam se želje ne mogu ispuniti. Bio je nemoćan protiv volje sela. Mi smo lbru upozorili, da sada u polju nema usjeva, kojima bi tuča mogla škoditi. Primjetio je, da mi donekle imamo pravo, ali ima još kuku-ruza, koji nije dozrio. Tuča i njega može obiti, iako ne u tolikoj mjeri kao žito. Međutim mi smo odlučno tražili, da nam se ne prave neprilike. Zaključili smo poduzeti sve moguće korake, da uđemo u špilju. S toga smo tražili, da govorimo s muktarem (starješinom sela).

»Tko je muktar«, upitismo?

»Osman Bukvić«, glasio je odgovor.

»A gdje je on?«

»U selu«.

Poslali smo seosko momče po njega, ali se ovaj brzo povratio s viješću, da muktar nije kod kuće nego u polju.

Dječak je otišao i u polje, a mi smo u njegovom očekivanju pregovarali s okupljenim seljacima o mogućnosti ulaza u Dahnu, kao i o cijeni, uz koju bi nam oslobodili taj ulaz. Nijedan da čuje za našu ponudu. Nitko ne će ni prstom maknuti, da bi se otvor Dahne oslobodio kamene barikade. Čak su nam uskratili posuditi svoje oruđe za rad za slučaj, da se odlučimo sami ovaj posao izvesti.

Napokon, eto i muktara, koga smo čekali nepun sat.

»Dobar dan!«, obraća se muktar, pozdravljajući nas po običaju dizanjem ruke na čelo... »Merhaba!«, pozdravlja na isti način svoje suseljane, desno i lijevo.

»Merhaba!«, odgovaraju ovi pojedinačno.

»Ti si muktar, je li Osmane?«

»Jesam glavom, a koje dobro?«

»Bi li mogli u Dahnu?«

Tek primjetna pojava nelagodnosti pokazala se trenutno na licu muktara, da odmah isčezne poprimivši brzo blagi izraz. Nakon male stanke, glasio je odgovor:

»Ne može, vidite, da je ulaz zavaljen, a ima još i ljetine u polju«.

»Samo kukuruz i krompir, a tome tuča ne može škoditi!«

»Svejedno. Selo tako hoće. A ima i pravo. Odkada smo zatvorili ulaz u Dahnu, hvala Bogu, nema više krupe (tuče) kod nas. Ja bih vam, gospodo, što se mene tiče dozvolio ulaz u Dahnu, ali ne mogu, ne da selo«.

U razgovor se upletoše prisutni seljaci, protestirajući odlučno protiv pritajenog popuštanja muktareva.

Dugo su trajali razgovori i pregovori. Borili smo se logikom zdrava razuma s praznovjernim ljudima, pa je orah, iako tvrd, počeo lagano pucati. Napokon je uspjelo privoliti muktara, da nam dozvoli silaz u Dahnu, ali pod uvjetom, da si sami probijemo ulaz. Seljani su izjavili, da ostaju kod svoje odluke o neučestvovanju u ovom poslu, pa ni pod cijenu dobre nadnice. Još je muktar snagom svoга autoriteta morao umiriti neke nezadovoljnike, koji su protestirali protiv njegove dozvole.

A sada zasuci rukave, majčin sine, pa na posao.

Naš znanac Ibro Gjulić donio nam je od kuće kramp i lopatu. Inače bi muktareva dozvola ostala iluzorna.

I otpočela je mučna rabota...

U znoju vlastitog lica odstranjivali smo s ulaza u špilju nasute naslage šljunka. Došao je red i na teške kamene blokove, pred kojima smo se našli kao ono Alibaba sa 40 hajduka pred svojom špiljom, samo s tom razlikom, što se teške stijene na otvoru naše pećine ne odmaknuše na poklik: »Sezame, otvori se!« Nama je valjalo snagom vlastitih mišića osloboditi ulaz u podzemlje.

Jedini Ibro i njegov sin, kada su vidjeli, da teško napredujemo, pomogoše nam. Rad je dosta dugo trajao, dok smo ulaz toliko oslobodili, da smo se teškom mukom kroz mali otvor u promjeru širine čovjeka mogli provući u dubinu.

Prvi je unišao stari Ibro sa sinom, koji je, po uputi oca ponio velik rukovet slame, da posipa put, kojim ćemo ići, kako bi se sa sigurnošću mogli povratiti, jer špilja nije planinarski označena.

Zatim smo se redom spuštali, opremljeni električnim lampama. Ibro je ponio svoju petrolejsku svjetiljku, u koju ima više povjerenja, nego u naše lampe.

Najprije smo puzali desetak metara, provlačeći se teško kroz uzan prostor.

Brzo se stigne u veliku prazninu. Svuda naokolo potpuna tama. Oko se teško privikava na ovu promjenu. Naše lampe neznatno osvjetljuju mračno carstvo pećine. Osjeća se i vlaga. U daljini se čuje šum vode. Oprezno prelazimo iz dvorane u dvoranu. Silazimo niz stepenice, zaobilazeći vodeni bazen. Čovjek se mora diviti obasjanim mračnim ljepotama. Lagano prolazimo neravnim terenom verući se kroz uzane hodnike. Dospjevamo u daljnja, sad veća sad manja odjelenja špilje. Evo nas i u raskošnoj dvorani stalaktita i stalagmita. Djelomično su oštećeni od ranijih posjetilaca, koji, nažalost, nisu znali cijeniti vrijednost pećinskog nakita. Neka seoska djeca, koja su se neopaženo za nama ušuljala, počimaju lomiti srebrnaste sige. To im strogo zabranismo činiti. Nostalgija za daljnjim jurišanjem u nepoznate dubine i daljine ne da nam mira. Odmičemo sve

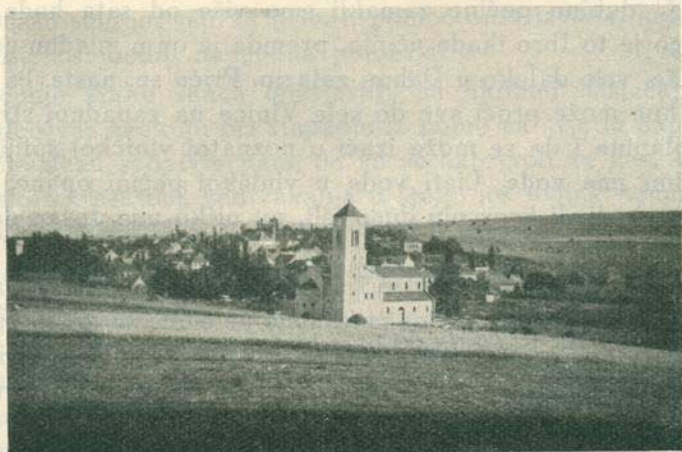

Foto: Lj. Stipić

Duvno sa spomenckrvom

dalje i dalje u nutrinu pećine. Ali praznom prostoru nigdje kraja. Desno i lijevo šire se, čas uzani, čas široki hodnici. Kada skrenete u jedan od njih, otvaraju se drugi, koji vas opet vode u nove dvorane, kroz nove hodnike. Ovi opet okruženi daljnim prolazima, stepeništima i odajama vode vas dalje k nepoznatom uvlačeći vas opasno u svoje mreže. Tako dospjevate protiv svoje volje u ogromni splet zamršenog labirinta sa prolazima razne veličine i oblika. Ako želite, da se ne izgubite u moru zamršenog spleta, morate brzo ostaviti neoprezno vrludanje i povratiti se društvu. Inače se lako može dogoditi, da se izgubite u zamršenosti tame. To bi moglo čovjeka i u životnu opasnost dovesti.

Dozivanjem se izbavih iz neugodne situacije, kamo me je vlastita znatiželja odvela. Kad se čovjek ponovno nađe s drugovima, malo mu odlane. Našao sam ih u jednoj dvorani punoj najraznovrsnijih sigastih kipova, ljudskog i životinjskog oblika. Nad nama su visili stalaktitni uresi najčudnijeg izgleda. Čovjeku se čini, kao da se odjednom našao u bogatoj galeriji kipova. Mnogo je toga i oštećeno od nesmotrene ruke ranijih posjetilaca, koji nisu znali cijeniti vrijednost vjekovnog stvaranja. Na zidovima možete čitati u kamenu gravirana imena raznih lica. Tu su i datumi posjete, neki čak iz konca prošlog stoljeća.

Neutaživa žeđa da dostignete kraj špilje tjera vas naprijed. Često se dolazi u gotovo nemoguće prolaze. Čovjek se teškom mukom provlači. U takovim se prilikama toliko priljubite k zemlji, da se čudom čudite, kuda ste se proverali. Onda se opet otvaraju širine, uzani prolazi i obratno. Tako smo neprestano odmicali napredujući naprijed i išli bi još dalje, da nas Ibro nije upozorio na potrebu po-

vratka. U dubinu pećine zamakli smo više od sata hoda, dapače dalje nego je to Ibro ikada učinio, premda je on u mladim godinama, kako kaže, vrlo daleko u Dahnu zalazio. Priča se, nastavlja Ibro, da se iz Dahne može proći sve do sela Vinice na zapadnoj strani Grabovice planine i da se može izaći u poznatoj viničkoj špilji, u kojoj ljeti i zimi ima vode. Ljeti voda u viničkoj pećini opane, pa su u to doba neki ljudi kroz nju duго išli, nu nitko nije došao do drugog izlaza.

Međutim ponestalo nam je i slame, a to je bio važan razlog, da se odlučimo na povratak. Bez markacije ne smije se daleko u pećinu. Osim toga bojali smo se, da ne ostanemo bez svjetla, s kojim nismo bili dovoljno opskrbljeni. Toj se opasnosti ne bi željeli izvrći. Povratili smo se istim putem, kroz iste dvorane i prolaze, sigurnim tragom slame. Od hladnog pećinskog zraka pomalo se podrhtavalo. Bili smo lagano obučeni. Vrijeme je odmicalo, a da se na događaje izvan pećine nismo ni osvrтали. Kod nas je vladala tama, pa nam je manjkala svaka orijentacija. A vani se sunce naglo spuštalo k horizontu.

U daljinama tamnih dvorana zvonko su odjekivali zvuci našeg razgovora. Vraćali smo se polagano pregledavajući pažljivo sve detalje špilje, o kojoj se u glavnom može dati ova slika: Dahna je zaista ogromna pećina. U njoj su tri glavna odjela. Prvi veliki, drugi manji i treći najmanji. U drugom odjelu postoji jedan mali dô, koji, kada je pun vode, izgleda kao jezero. U vrijeme naše posjete Dahni nije u njemu bilo vode. Pri prelazu iz velikog odjelenja u manji imade jedna pukotina u stijeni, iz koje teče zelena voda u pravcu sjeverozapad—jugoistog. Preko ove vode nismo prelazili, jer nismo imali nikakvih pomagala. U trećem najmanjem odjelenju imade više manjih odjela, u koja se može doći jedino puzanjem po tlu, kako sam to već spomenuo. Isto tako u drugom odjelenju postoji na jugoistočnoj strani jedan otvor, koji ne mogosmo pobliže ispitati obzirom na već rečeno pomanjkanje pomoćnih sredstava. Trebalo bi se penjati uz kamenu prosjeklinu, iz koje bi se vjerojatno našao izlaz napolje.

U špilji smo našli i života. To su slijepe životinje, naročiti stanovnici vječne tame. Trebalo bi ih posebno proučavati.

Napokon je počeo uspon. Znači, da nismo daleko od izlaza. U daljini zabljeskaše prvi zraci svjetla. Sa svakim korakom napredovanja, svjetlo je postojalo veće. Kao u osvit zore. Napokon, evo nas pred izlazom. Neugodno puzanje kroz uski prostor, a onda pojava malog, okruglog, svjetlog otvora. Pri izlazu se moralo leći na leđa, da se čovjek puzajući izvuče gore. A najgori je osjećaj, koji vas u tome času zaokuplja: Izgleda vam, kao da će se sve odmaknuto kamenje srušiti na vas, prije nego vam uspije izaći.

Pri izlazu smo još morali primiti pomoć onih izvana, kako bi se lakše i prije oslobodili neugodna položaja.

Posljednje zrake sunca obasjavale su okolinu. Osjećaj lagodnosti ugodno vas zaokupi pri stupanju iz tmine na svjetlo dana. Neki čekaoci na ulazu saopćise nam, da su se zabrinuli za nas, vidjevši, da nas nakon trosatnog zadržavanja u špilji, još uvijek nema. Htjeli su čak pomoćnu ekipu u potragu za nama poslati.

Sunčana kugla je polako iščezavala iza gore, kada smo se zadovoljni spuštali u selo.

Ibro nas je pozvao na crnu kavu. Na ulazu u njegovu kuću sačekali smo, da se hanume presele u drugu odaju, kako se ne bi povrijedili propisi Islama, koji muslimanskom ženskinju zabranjuju otkrivati lice pred strancem.

Uz crnu kavu i guste dimove duhana razvijao se prijatan razgovor o Dahní, njezinim hirovima i bijesu tuče, kada se ona u nepo-desno doba uznemiri. Najviše se govorilo o našim današnjim utiscima, protkanih željom, da opet zgodimice pođemo u Dahnu. Ali drugi put, da idemo tako daleko, dok ne nađemo izlaz na drugoj strani ili pak unutra kraj špilje. »Naravno, da ponesemo više slame, nego danas«, šali se jedan od naših drugova.

Pred sumrak smo ostavili čudne Omeroviće sa još čudnijim njezinim stanovnicima, ispraćeni od Ibri i njegova sina. Suton se sa visokih planina polagano spuštao, gutajući redom vrhove: Orlokuka, Vrana i Ljubuše, dok smo mi žurno odmicali ravnim Duvanjskim Poljem.

Foto: Lj. Stipić

Južni dio Duvanjskog Polja (u pozadini Vran i Orlokuk)

Eiger — 3.975 m — sjeverna stijena

Tri sjeverne stijene: Matterhorn, 4505 m, Grande Jorasses, 4205 m i Eiger, 3975 m. I posljednji od posljednja tri problema u Alpama — Eiger u Berner Oberland-u je pao. Poslije podne, u nedjelju 23. VII. 1938. god., po groznoj buri i mećavi, po dubokom, novom snijegu, stupila su 4 njemačka alpinista na njegov vrh, prešavši u dvije skupine kao prvi njegovom strašnom sjevernom stijenom. Kroz 86, odnosno 61 sat najtvrde, neprekidne borbe i najnapornijeg penjačkog rada svladali su alpinisti Kaspareck i Harrer iz Austrije, te L. Voerg i A. Heckmair iz München-a sve poteškoće ove nevjerojatno strme, 1800 metara visoke stijene.

Povijest osvajanja sjeverne stijene Eiger-a je kratka. Zapravo počinje tek 1935. godine. Razlog je tome taj, što su oči i nastojanja svih alpinista posljednjih godina bili upravljeni na još neosvojene sjeverne stijene Matterhorn-a i Grande Jorasse-a. Tek po uspjehu alpinista na tim stijenama započela je ogorčena borba, na život i smrt, najboljih alpinista svih narodnosti sa tim posljednjim problemom u Alpama. I ako je povijest osvajanja sjeverne stijene Eiger-a kratka, ipak je zahtjevala ogromne žrtve. Jedanajest alpinista zadržala je ova strašna stijena u tom kratkom vremenu. Gotovo svaki pokušaj završio je katastrofalno. Tih žrtava bi bilo još i kud i kamo više, da kod svakog pokušaja nisu bile penjačima na pomoći skupine njihovih drugova, koji su im uz najteže vremenske okolnosti i najvećim ličnim zalaganjem bili na pomoći, te spasavali ih iz beznadnih položaja. U svježem su još sjećanju izvještaji svjetskog novinstva, koje je danima držalo u najvećoj napetosti sve krugove alpinista, opisujući pokušaje i napore najboljih alpinista, da osvoje tu nesavladivu stijenu. Po alpinističkim časopisima vodile su se već najoštrije polemike o tome, koliko i kakovog smisla uopće ima ovakova borba čovjeka sa tom stijenom, gdje nema gotovo nikakvog izgleda na uspjeh, pa je što više dato na znanje svim, da se više neće nikome ukazati nikakova pomoć u nevolji u toj stijeni. Kako ni to nije moglo odvratiti alpiniste od njihova nauma, to je konačno i guverner kraja u Švicarskoj, na čijem području stoji Eiger, zabranio pod prijetnjom kazne svako približivanje toj stijeni!

A zar se može čovjeku nešto zabraniti?!

»Sjeverna stijena Eiger-a je moguća!«, rekao je u jeseni 1937., tada 26-godišnji član podmlatka Alpen-Verein-a u München-u Ludwig Voerg. Rekao je to takovom sigurnošću i bez najmanjeg prizvuka sumnje ili neizvjesnosti. A on je to mogao i morao znati; ta tek se u kolovozu bio vratio sa sjeverne stijene Eiger-a, koju je pokušao prepenjati sa svojim drugom Rebitsch-em, koji se ove godine bori sa njemačkom ekspedicijom na Nanga-Parbat-u. Tom prilikom doprli su Voerg i Rebitsch do 3500 metara visine, od kuda ih je iznenadni preokret vremena (Wettersturz) prisilio na povratak. Da su se konačno, pod najgorim vremenskim prilikama, ipak sretno vratili, mogu zahvaliti samo već unapred točno i savjesno pripremljenom rasporedu za odstup, koji su uzorno i promišljeno izveli do kraja. Brz i nepripravljen povratak bio je mnogim drugim alpinistima sudbonosan u toj stijeni i glavnim uzrokom tolikih žrtava. Tom prilikom su njih dvojica visila u stijeni 132 sata, ali napor nije bio uzaludan, jer je pronađen »ključ« stijene, koja je jedinstvena i u svojoj veličini i po prilikama, koje u njoj vladaju. Samo najbolje i najiskusnije skupine alpinista-drugova smiju pokušati uspon po ovoj stijeni; samo takovi, koji u tančine poznaju i vladaju svim posljednjim mogućnostima suvremene tehnike penjanja po ledu u stanju su svladati ledene partije sjeverne stijene Eiger-a. Mnogi zaleđeni kamini i žljebovi, gdje sloj leda — samo 5—10 cm. debljine — poput ocakline pokriva stijenu, ne dozvoljavaju upotrebu uobičajenog načina

»usjecanja stepenica«. I još je nešto od najveće važnosti! Ogromna stijena od 1800 metara najtežeg sastava prisiljava svakog, koji se odluči u stijenu, da najsavjesnije pripremi sve, kako bi prve dvije trećine stijene prešao u što je moguće kraćem vremenu. Do sada se još uvijek ponovno pokazalo, da lijepo vrijeme u toj stijeni samo kratko traje, vremenski manje nego je potrebno za prelaz stijene, a nastup lošeg vremena znači gotovu — propast. Na takav način i uz takovu strategiju osvojena je sjeverna stijena Eiger-a. U tu svrhu su si penjači nabavili u Italiji i naročite dereze sa 12 zubi, koje su ovim prilikama najbolje odgovarale, a brzina, kojom su — a naročito skupina Voerg-Heckmair — prešli donji dio stijene, bila je od odlučne važnosti po uspjeh ovoga pothvata. To je bilo tim od veće važnosti, jer su posljednjih 600 metara stijene, u koju do tada još nije nikada stupila ljudska noga, bili mimo svakog očekivanja, daljnja jedna poteškoća. Tanak sloj leda pokrивao je potpuno taj dio stijene, što se do tada na nikoji način nije moglo ustanoviti, jer se taj dio stalno nalazi u sjeni.

Već 4 tjedna prije konačnog pokušaja nalaze se Voerg i njegov novi drug Heckmair (dosadašnji njegov drug Rebitsch nalazi se u ekspediciji na Nanga Parbatu) na najoštrijoj alpinističkoj vježbi u Alpama. Pri tom poslu stiže im vijest iz Gründelwald-a (polaznog mjestanca za uspon na stijenu Eiger-a), da su tamo već stigli talijanski alpinisti. Oni se međutim ne dadu smesti u poslu, pa kada u punoj kondiciji stižu 10. srpnja u Gründelwald, Talijani su se vratili, oplakujući dvojicu svojih drugova, koji su za uvijek ostali u stijeni.

Istovremeno se spremaju i bečki alpinisti na isti posao. Njih su dvije skupine poznatih alpinista: Kasperek-Harrer i Faisl-Brankowsky. Već pet tjedana opsjedaju stijenu, pod kojom su razapeli svoj šator. Vrijeme je međutim stalno nesigurno, te se cio njihov rad svodi samo na nekoliko izviđaja u donjem dijelu stijene. Konačno je došao 17. srpanj, dan, kada je izgledalo da mogu pokušati sa usponom. Došavši međutim do svojeg šatora nalaze ga potpuno orobljenog. Nije im preostalo ništa drugo, već vratiti se natrag u dolinu i za posljednje novce nabaviti sve potrebno.

Alpinisti iz München-a smjestili su se također pod stijenom i čekaju na — vrijeme. U srijedu, 19. srpnja pođu konačno, pomno opremljeni, sa naprtnjačama svaka oko 20 kg teškom, u stijenu. Pod teškim teretom osjećali su velik umor i ako im je taj donji dio stijene bio vrlo dobro poznat. Ta već su nekoliko puta prešli. U 14 sati već su tamo gdje su bili naumili provesti prvu noć u stijeni. Stoga nastave dalje. U visini od oko 600 metara iznad ulaza u stijenu odluče prenoćiti. Ne malo se začudiše, kada tu u stijeni nadoše natrpanu naprtnjaču, na kojoj bijaše ceduljica: Molim ne dirati, pripada Kasperek-u! Bečlijci su to lukavo učinili. Da mogu brže napredovati u prvom dijelu stijene oćinijeli su već unapred potrebne stvari u stijenu! — Noć su proveli dobro, ali na njihovu žalost ustanovili su pad barometra preko noći za nekoliko crta. Nisu znali, da li da nastave ili da se vrate i pričekaju na bolje vrijeme. U tom razmišljanju iznenade ih Bečlijci, koji su se već nalazili tik pod njima. Oni su rano pošli u stijenu, pa kako su se penjali bez naprtnjača, brzo su svladali prvih 600 metara i prestigli ih. Međutim Bečlijci nisu htjeli ništa čuti o padu barometra niti o lošem vremenu, već nastaviše dalje sa usponom. Voerg i Heckmair uvjereni, da će nastupiti loše vrijeme, pa i iz razloga što nema smisla u tri skupine po dva člana penjati se ovakvom stijenom, odluče povratiti se. Iz doline su promatrali napredovanje Bečlija, kada najedanput primjete, da se druga skupina više ne miče. Još jedno vrijeme stajali su na istom mjestu, pak se skupina Faisl-Brankowsky počela vraćati. Kamenj usov pogodio je Faisl-a u glavu, pa je zadobio lagan potres mozga. — Međutim očekivano loše vrijeme nije nastupilo, pa i okolnost, da se u stijeni nalaze sada samo još dvojica, odluče Voerg i Heckmair sutradan opet u stijenu.

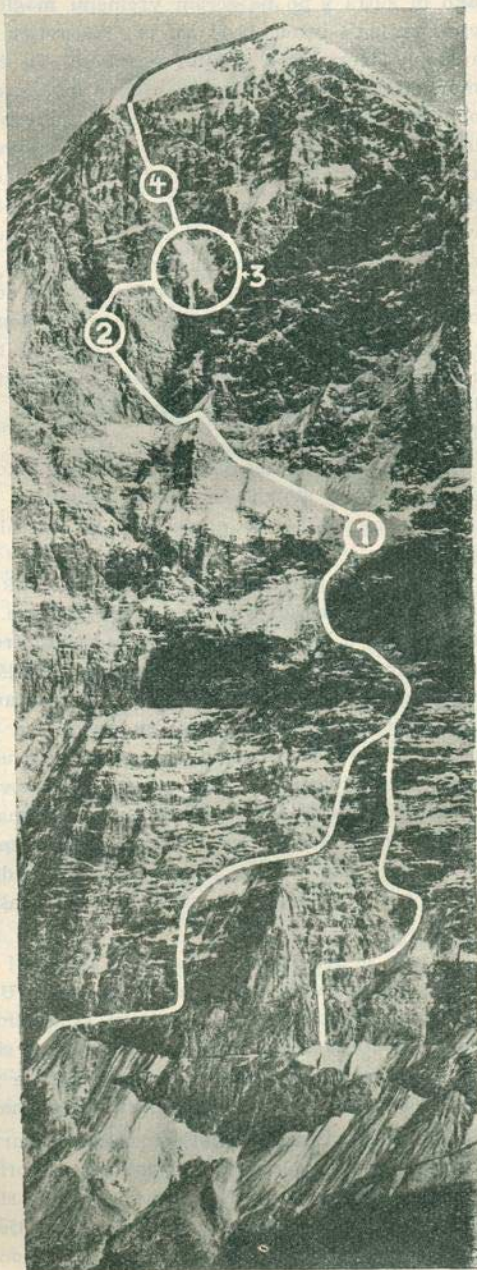
U 2 sata noću se bude. Prekrasno zvijezdano nebo. Sa prvim svitanjem već su u stijeni. Mjestimice nailaze na klinove i komade užeta, koja su ostala od prijašnjih pokušaja, odnosno od ekspedicija za spasavanje. To im sada tu i tamo sve dobro dolazi. U 10 sati već se nalaze na početku prvog ledenika. Tu ih stižu već prvi znakovi od skupine iznad njih. Komadi leda i kemenja niz stijenu. Napreduju brzo. Prelaz sa prvog na drugi ledenik teži je nego su to očekivali. Sve je zaleđeno. Ovdje, lijevo, negdje proveli su Bečlije svoju prvu noć u stijeni. Sada već idu po svježim stopama Bečlija, što im znatno olakšava posao, a oko podne ih i stižu. — Sada su se udružili u jednu skupinu, te nastavljaju zajedno do — pobjede.

Kaspareck ima otvorene žuljeve na rukama od rada sa cepinom. Stoga idu dalje Voerg i Heckmair napred. Između drugog i trećeg ledenika moraju svladati teške kamine, a oko 15 sati dolaze do donjeg ruba trećeg ledenika. Tu nailaze na jedan klin, kojeg je zabio još Mehringre, koji je do sada najdalje od svih bio stigao u sjevernoj stijeni Eiger-a. Iznad ovog klina je stijena posve nepoznata. Duskora se zavio Eiger u maglu, pa još k tome umor toga dana, prisilili su ih, da u visini od 1500 metara od podnožja stijene osiguraju kakav, takav bivak. Na polici, tek nekoliko centimetara širokoj, svežu se sva četvorica uz stijenu, da tako osigurani dočekaju slijedeći dan. Založiše malo. Gladni su, ali ne mogu jesti. Samo bi pili, — a mjesto je tako usko i skućeno, da je svako kuhanje gotovo nemoguće. Heckmair je ipak pojeo kutiju sardina, od čega mu noću pozli — pa je i povraćao. Kaspareck-u ipak uspije skuhati mu jedan čaj. U polusnu dočekaše konačno i jedvice svitanje. Noć je bila studena, pa su im se ukočili udovi, koje trljanjem nastoje oživjeti. Sve kosti ih bole od nezgodnoga položaja, u kojem su morali provesti noć — Voerg i Heckmair prvu, a Kaspareck i Harrer već drugu! — U 7 sati bili su opet spremni za daljnji uspon. Taj dan — subotu — nastoje što dalje stići. Mjestimice je stijena tako teška, te samo uz najveći napor svladavaju zapreke. Uz to je stijena i krušljiva. Nekoja mjesta, naročito previsne dijelove, moraju nakon uzaludnih pokušaja napustiti, te zaobilaznjem naći daljnji put. Kaminj završavaju obično sa previsnim krovom od crnog leda — a ipak moraju napred, samo napred! Previsoko su već, da bi mogli i pomisliti na povratak. — Konačno su sviđali i treći ledenik i usmjeruju prema najtežem dijelu stijene, koju su alpinisti po njenom morfološkom izgledu nazvali »pauk«. Oko 15 sati domogli su se snježišta u »pauku«, kad opaze, da im sa zapada prijeti nevrijeme! Treba što prije naći iole sigurno mjesto uz stijenu. Žure se. Bečlije su zaostali nešto. U posljednji čas ugledaše malu policu u stijeni, na kojoj su se njih dvojica upravo još mogli smjestiti. U međuvremenu su nadošli crni oblaci. U stijeni je nastala tama kao noć, i ako još nije niti 16 sati. Mećava je. Dugove pod sobom ne vide više i ako ih dijeli samo nekoliko metara rastojanja. U tom se spusti već i prvi usov — upravo na njih. U posljednjem času zabije Heckmair jednom rukom cepin u led, a drugom uhvati Voerg-a za ovratnik, da ga zadrži. Komadi leda i snijeg padaju preko njih niz stijenu i sa posljednjim se silama drže, da ih usov ne odnese. Dugi časovi su prošli. Postalo je svijetlije. Pogledaju ispod sebe, da vide što je sa ostalom dvojicom. Ne vjeruju očima, nevjerovatno! Još su tu! Čudo, usov ih nije odnio. Kaspareck je ranjen u ruku. Dobace im uže — i opet su svi skupa. Povežu mu ruku, pa dalje!

Do tog vremena promatrali su ih iz doline mnogi planinari i gosti na ljetovanju kroz dalekoglede. Svaki korak i svaka kretnja planinara u stijeni jasno se mogla razabrati. Nestrpljivost je među njima bila ogromna i ljudi cijeli dan nisu skidali dalekoglede sa stijene, s kojom se u borbi nalaze 4 odvažna planinara. Nadolaskom nevremena zavila se cijela stijena u guste oblake i svi su već bili pripravnici na najgore. Kako je nevrijeme nastavilo cijelu noć i sutradan nije bilo nijednog više,

Sjev. stijena Eiger-a; smjer, kojim su 21.—24. srpnja 1938. prošli prvi alpinisti stijenu.

1. Prvi bivak Kaspareck-Harrer; 2. Prvi bivak Voerg-Heckmair, a drugi Kaspareck-Harrer; 3. »Pauk«, u tom dijelu stijene zateklo je penjače nevrijeme; 4. Posljednji bivak.

koji je mogao i pomisliti, da je u toj groznoj stijeni još i jedan od njih četvorice ostao na životu.

Vrijeme se očito okrenulo na loše, pa stoga čim više popeti se još toga dana, kako bi sutra i po najgorem vremenu mogli stići na vrh. Niz cijelu stijenu curi svjež snijeg i usovi. U 21 sat oni još uvijek penju. Onda naidoše na jednu policu, za stopu široku, pod jednim previsom. Tu će prenoćiti. Oko pola noći svlada ih umor, studen i san. Drijemaju, jedan manje, drugi više, svoju drugu, odnosno treću noć, 300 metara pod vrhom Eiger-a u njegovoj sjevernoj stijeni. Preko njihovih glava srljaju manji i veći usovi u crnu dubinu. — Ujutro — nedjelja — oko 6 sati skuhažu za okrijepu jedvice malo čaja, te nastavljaju uspon po jednom zaleđenom žlijebu. Heckmair je prospavao dobar dio noći naslonjen na rame Voerg-a, dok je ovaj radi toga svu noć probudio, da ne probudi svog druga! Stoga Heckmair preuzimlje vodstvo. Vrijeme se posve pokvarilo. Snijeg pada uz buru. U točnim vremenskim razmacima, svakog sata, spuštaju se sa stijene usovi. Toliko je vremena upravo potrebno, da na glatku, ledenu podlogu napada dovoljan sloj snijega, te da se onda stropošta sa stijene. Radi toga su bili prisiljeni poslije svako pola sata penjanja naći iole sigurno mjesto i skloniti se da izbjegnu glavnoj sili usova. Žlijeb se prema gore sve više suzavao, pa su na taj način bili sve više i više izloženi tim usovima.

Druga skupina zaostala je nešto, pa tako jednom nisu mogli na vrijeme naći zaklona, već su stojeći na slabom stajalištu dočekali takav jedan usov, metnuvši za zaštitu naprtnjače na glave. Ipak su izdržali. Žlijeb završava kaminom, a izlaz iz njega još nije bio posljednja opasnost. Nešto više gore, na samom domaku cilja skoro se desila nesreća. Heckmair stoji u uskoj pukotini, u kojoj ima mjesta samo za jednu nogu, nekih 8 metara iznad Voerg-a. Iznenada izgubi ravnotežu, posklizne i pada! Klin u ledu popusti — ali u zadnji trenutak zadrži ga Voerg. Udarac pada potegne međutim i njega sa njegovog stajališta. Heckmair se ipak uspije zadržati derezema na ledu, a odmah od njega zaustavio se i Voerg. Sve se to odigralo u samo nekoliko sekunda. Imali su sreću! Pri padu zario se zub dereze Voerg-u u ruku, kada ju je ispružio, da zaustavi druga. — Najednom čuju dozivanje sa vrha. Jedan švicarski vodič popeo se po ovom groznom vremenu po zapadnom grebenu, da izvidi što se desilo sa penjačima u stijeni. Međutim mu se oni nisu javljali, bojeći se, da vodič svojim boravkom na vrhu ne izazove slučajno kakav nepotreban usov. Nakon 5 sati borbe toga dana prepenjali su 140 metara stijene pod najtežim vremenskim okolnostima i izašli 150 metara pod vrhom na istočni greben Eiger-a.

Stijena je svladana! Po dubokom snijegu i buri nastaviše grebenom prema vrhu, na koji stupiše u 15 i pol sati, u nedjelju. Umorni do izmorenosti, bijeni studeni i snijegom spuštali su se osvojitelji zapadnim grebenom u dolinu. Njima ususret dolazili su njihovi planinarski drugovi, koji su, ne plašeći se strašnog nevremena, pošli na vrh, da im budu od pomoći, ako se još uopće može pomoći. Tim veća je bila radost, kada su ih svu četvoricu našli na okupu.

Tako je završila ta borba na život i smrt između planinara i posljednje, najgroznije stijene u Alpama. Ova pobjeda četvorice njemačkih alpinista, čija su imena poznata i izvan granica Njemačke, nije bila slučaj, jer su uz potrebnu sreću imali veliko iskustvo i potpunu pripremu, kako tjelesnu, tako i duševnu, potrebnu za svaki uspjeh, a koju su stekli dugogodišnjom naukom u najtvrdjoj planinarskoj školi. A ta škola je tvrda borba, borba, koja zahtjeva mnogo žrtava. Ali žrtve nisu bile uzalud, jer su te žrtve bile uvijek uzor i opomena u isti mah. A bez žrtava nema pobjede! Nigdje!

Čm.

Izgradnja planinarskog doma u Koprivnici kod Bugojna. Polaganje temeljnog kamena 4. rujna o. g.

Posjeta narodnog zastupnika g. Dra Juraja Šuteja planinarskoj kući na Bukoviku. Dne 6. kolovoza posjetio je planinarsku kuću na Bukoviku narodni zastupnik g. Juraj Šutej u društvu s g. Dr. Milanom Martinovićem, predsjednikom Hrv. kulturnog društva »Napredak« i sa g. Dr. Josipom Flegorom, predsjednikom podružnice »Bjelašnice«. Tom zgodom razgledao je uređaj kuće i nadogradnju sobe, u kojoj će biti uređena meteorološka stanica. Svojim položajem, kao i uređajem kuća je na doličnoj visini te će odgovarati svim zahtjevima, kad se izradi velika čatrnja od 6 m² sadržaja i kad se provede električna rasvjeta.

Narodni zastupnik g. Dr. Šutej prenoćio je u kući i proveo cijeli dan u romantičnoj okolici te se na večer vratio u Sarajevo. Prisustvo su njegovo pozdravili planinari sa velikim veseljem, jer je time pokazao svoje zanimanje za hrvatsko planinarstvo. Gospodin Dr. Šutej izrazio je želju, da doskora posjeti i drugu planinarsku kuću »Bjelašnice« na Kasov Dolu pod Bjelašnicom planinom.

Osnivanje podružnice »Koprivnice« u Kupresu. Početkom kolovoza osnovana je u Kupresu podružnica HPD »Koprivnica«. Podružnicu je osnovao vrlo uvaženi narodni zastupnik gosp. Ante Budimirović. Odziv je bio vrlo lijep a i zanimanje za podružnicu izvan očekivanja. Novo osnovana podružnica surađivat će zajedno s podružnicom »Stožer« iz Bugojna u gradnji planinarske kuće u najromantičnijem kraju šumom obrasle Koprivnice, tako da će i ovaj lijep kraj biti pristupačan širokim planinarskim krugovima. Novo osnovanoj podružnici želimo najbolji uspjeh u radu.

Krajevi zapadne Bosne poznati su sa svojih prirodnih ljepota. Naročito su slikoviti oni predjeli, koji se protežu južno od Vlašić planine, gdje se u pravcu sjeverozapad-jugoistok pružila vododjelna planina Stožer sa svojim bujnim i pitomim pašnjacima, okruženim sa sjevera tamnim šumama crnogorice, koji na južnoj strani planine lagano silaze u visoko Kupreško polje. S jedne i druge strane Stožera smjestila su se dva, po smještaju bliza, ali po klimatskim prilikama toliko oprečna mjesta. Na sjeveru je pitoreskni gradić Bugojno sa bližim kontinentalnim podnebljem, dok se na južnoj daleko višoj uzvisini (1190 m) u najsjevernijem dijelu Kupreškog polja smjestilo ubavo mjestance Kupres, poznato sa svojih oštirih i dugotrajnih zima.

U oba mjesta postoje podružnice Hrvatskog planinarskog društva i to u Bugojnu HPD »Stožer«, utemeljen prije nekoliko godina, dok je u Kupresu nastojanjem nar. zastupnika g. Ante Budimirovića nedavno osnovano HPD »Koprivnica«, čiji je on predsjednik.

Na bugojanskoj strani Stožera nalazi se šuma Koprivnica, koja se sa svojim prirodnim ljepotama i zgodnim smještajem može mjeriti sa najljepšim alpskim krajevima. Tko još nije ostao iznenađen, kada je prvi put sa čuvenih Kupreških vrata promatrao romantičnu panoramu Koprivnice, kroz koju vijuga 25 km dugačka drž. cesta Bugojno—Kupres nastavljajući dalje preko Livna u Split sa odvojkom od Suice preko Duvanjskog polja u Mostar.

Usred šume Koprivnice, kojom odasvuda žubore bistri gorski potocičici prouzročeni bogatim planinskim izvorima, pola sata hoda ispod Kupreških Vrata, prošarana je gorska krajina pitomim livadama i proplancima, u čijoj je blizini izgrađena državna lovačka kuća sa nekoliko privatnih objekata, među kojima se osobito ističe stari bosanski han. Nad ovim divnim kutom šarolikog alpskog kraja dominira

strma stijena Šuljage, zaokružujući sa golim vrhovima Demirovače, Plazenice i Stožera ovu romantičnu dolinu.

I tu, u središtu gorskog sklada rijetkih prirodnih ljepota, podiže HPD »Stožer« planinarski dom, koji će po svojoj veličini i komforu biti jedan od najvećih odnosno najudobnijih objekata u našim krajevima.

Tu će u sjeni jela i omorika, usred ras-košnog alpskog kraja, svaki ljubitelj prirodnih ljepota naići na toliko izobilje ugodnih utisaka, da ga ovi za dugo neće ostaviti.

Svaki posjetilac naći će ovdje udoban boravak u svako godišnje doba. U proljeće u šarenim cvjetnim plohama, ljeti u zamamnom mirisu smrče i jele, a zimi u reskoj svježini planinskog jutra krstareći na skijama grebenima i obroncima Plazenice i Stožera, pošto je cijeli kraj prepun mogućnosti za zimsko planinarenje.

Proslava polaganja temeljnog kamena ovog planinarskog doma obavljena je u nedjelju 4. IX. u prisustvu velikog broja planinara i ostalih izletnika iz Bugojna i Kupresa te obližnjih mjesta kao: Travnička, Gornjeg i Donjeg Vakufa, Jajca itd., a sudjelovala je veća grupa planinara iz Sarajeva, članova Hrv. plan. društva »Bjelašnica«.

Dom će imati mjesta za 40 osoba sa potrebnim komforom, pa će biti ne samo atrakcija za planinare i skijaše nego i veoma udobno odmaralište za sve one, koji traže mira i odmora u romantici pitomih planina.

Izgradnjom ovog doma postat će ovaj lijepi kraj važnom turističkom tačkom, tim prije, što će se dom nalaziti odmah u blizini državne ceste Bugojno—Split, a osim toga time će se otvoriti i pristupačnima učiniti mnoge divne planine okolice, koje su do sada bile širem krugu planinara malo ili nikako poznate. Sve u svemu podignuti će se turistički značaj kraja.

Rad HPD podružnice Bjelašnice u Sarajevu. U svrhu što boljeg međusobnog upoznavanja članova i u svrhu dogovora radi izleta odlučio je odbor da se uvedu stalni t. zv. članski sastanci. Ovi se sastanci održavaju svakog četvrtka, dakle dan

dva prije nedjeljnog izleta, u društvenim prostorijama, tako, da se članovi mogu lijepo spremati za predstojeći izlet. Ujedno se na ovim sastancima članovi upoznaju sa poteškoćama odnosno potrebama za predstojeći izlet, što je naročito pogodno za početnike, slabije planinare, kao i za one, koji neku planinu do sada nisu još bili obišli. Da ne bi ovi sastanci ostali neiskorišćeni, odlučio je odbor, da se drže kratka informativna predavanja sa područja planinarstva odnosno svega onoga, što planinar treba da zna i na što nailazi u planini.

Prvi je inicijativu dao za to naš predsjednik g. Dr. Josip Flegler.

Tako je prvi članski sastanak otvorio naš predsjednik 7. travnja o. g., izloživši prisutnim članovima svrhu ovog kao i idućih sastanaka, označivši smjernice rada u toku ove godine i naglasivši najvažnije točke, kao gradnju planinarske kuće na Čvrsnici (2116 m), nadogradnju planinarskog doma na Bukoviku i upoznavanje naših planina. Kako je bio predviđen prvi veći izlet na Orjen kraj Dubrovnika, to je Dr. Flegler u obliku kraćeg predavanja lijepo opisao postanak, formaciju i sve odlike Orjena, prikazavši zorno pojedine detalje na uvećanoj geografskoj karti.

Iza ovog uvodnog sastanka i predavanja slijedilo je svakog četvrtka po jedno novo, lijepo obrađeno predavanje. Ova su predavanja članovi, za početak, uvijek u dosta velikom broju posjećivali.

Tako nam je održao g. Ante Caratan predavanje: O planinarstvu uopće kao i o osnutku Hrvatskog planinarstva«.

G. Josip Stipičić: »O izletu na Zelen Goru«, te vrlo lijepo predavanje »O špilji Dahni«, na Duvanjskom polju, koje eto sada izlazi i u »Planinaru«.

G. Ing. Mihaliček održao nam je vrlo stručno i za planinare korisno predavanje: »O bjelogorici« i »O crnogorici«. Oba ova predavanja pažljivo su saslušana, jer ima malo planinara, koji poznaju i razlikuju pojedine vrste naše flore.

G. Josip Sigmund, naš poznati alpinista, iznio je slijedeća svoja predavanja: »Nova nastojanja planinarskog pokreta«.

»Zimsko krstarenje Vlašić planinom«, »Život na plaži Boračkog Jezera«, »Moj izlet u Visoke Tatre«, »Život stočara na planini«. Ova su predavanja bila interesantna s obzirom na to, da su to lične, duboke impresije pasioniranog planinara, koji sam luta planinom, koji osjeća bilo i kucaj planine i koji se sav uživio u veladni ritam prirode.

Konačno održao nam je naš predsjednik, g. Dr. Josip Flegler, vrlo lijepi niz interesantnih predavanja. Njegova predavanja: »O glacijalnim pojavama na Bjelašnici i okolici«, »Fiziologija planinara«, »Izlet na Orjen«, »Gradnja kuće na Čvrstnici«, »Pregled i razvoj planinarstva kod nas«; teme sa raznog područja, vrlo aktuelne, pobudile su uvijek pažnju s obzirom na to, da su bila zorna i jasna. Uvaženi predavač nije žalio ni truda ni vremena, te je često puta znao donijeti vrlo lijepo i precizno izradjene geografske karte u vezi s temom predavanja, a koje bi sam u tu svrhu narisao.

Završujući ovaj kratak prikaz rada na tom polju s veseljem konstatujemo, da ima uspjeha, što se naročito vidi po broju učesnika, koji sudjeluju izletima.

O. Černjavski

RAZNE VIJESTI

Rad na unapređenju turizma u 1937. g.

(Izveštaj »Putnika« A. D. Beograd)

U 1937 godini završilo je društvo »Putnik« petnaestu godinu svoga rada na unapređenju i propagandi našeg turizma. Ovaj jubilej predstavlja značajan događaj ne samo za »Putnik« nego i za cijelu akciju unapređenja turizma u našoj zemlji, jer je u razvoju »Putnika« u znatnoj mjeri oličena i historija našeg turizma, čijim se pioniri može »Putnik« punim pravom nazvati.

Godišnji izvještaj o radu društva, koji je podnesen XV redovnom zboru akcionara na dan 5 svibnja u Beogradu, prikazuje vjerno rad društva i pretstavlja ujedno pouzdan izvor za proučavanje kretanja našeg turizma u prošloj godini.

I ako je po svojoj pravnoj formi »Putnik« akcionarsko društvo, čiji su akcio-

nari isključivo država i razne turističke organizacije, ipak ovo društvo ne spada u red kapitalističkih preduzeća u pravom smislu riječi. U stvari je »Putnik« netečajno preduzeće nacionalnog i općekorisnog karaktera, jer obavlja poslove, koji spadaju u nadležnost javno-pravnih ustanova.

Iz statističkog se pregleda vidi, da je broj naših turista u prošloj godini opao za 53.292 putnika, a broj stranih porastao za 16.307. Međutim je broj noćivanja naših turista, što je za promet stranaca najmjerodavnije, porastao u 1937 godini za 102.848 noćivanja, dok je broj noćivanja stranih putnika opao za 79.339. Prema državljanstvu porastao je broj turista iz Njemačke za preko 50.000 putnika, isto tako iz Mađarske, Italije, Velike Britanije, Sjeverne Amerike, Francuske, Nordijskih zemalja, Belgije i Holandije, dok su ostali stranci ostali skoro nepromijenjeni.

Naročita je pažna obraćena propagandi putem fotografiranja, pa je pored skoro 50.000 raznih fotografija, koje su razaslane raznim stranim i našim listovima, kao ilustracije uz predavanje, spremljeno i 337 velikih fotografija formata 1 do 2 metra za razne izložbe i sajmove u inostranstvu i zemlji, gdje su ove fotografije ne samo pobudile opći interes nego za svoj umjetnički izgled dobile i opće priznanje.

Društvo je uspjelo da snimi u toku 1937 i jedan film u boji, koji je namijenjen propagandi u anglosaksonskim zemljama, pored raznih kraćih snimaka predjela i priredaba.

Kao nov instrumenat turističke propagande u inostranstvu ističu se u 1937 godini vlastiti turistički biro i u Berlinu i Parizu, pored onih koji postoje u Pragu, Brnu, Pešti i Solunu. Rad tih biroa opravdao je nade, koje su u njih polagane pri njihovom osnivanju.

Komercijalni rad društva sastoji se iz prodaje vozničkih karata, bankarskog i deviznog poslovanja, prodaje turističke literature, željezničke reklame i organiziranja društvenih i paušalnih putovanja.

Prihodi od prodaje karata nisu još uvijek dovoljni da pokriju opće upravne troškove i pored najrigoroznije štednje. Zbog toga je »Putnik« nastojao da osigura prihode za svoj rad na propagandi turizma i od drugih komercijalnih poslova u vezi sa putničkim saobraćajem. Od toga svoga komercijalnog rada uspjelo je društvo da stavi na raspoloženje propagandi za turizam impozantan iznos od dinara 4.185.843 u toku prošle godine. Ova cifra od preko 4 milijuna dinara predstavlja ujedno i najveći iznos, koji je za vrijeme od 15 godina stavljen na raspoloženje našoj turističkoj propagandi. U upoređenju sa svotama, koje za iste svrhe izdaju druge zemlje koje imaju prihoda od turizma kao Italija, Švajcarska, Njemačka, Francuska pa čak i Rumunija, Mađarska i Grčka, on znatno zaostaje pa nisu mogli biti postignuti ni rezultati, koji bi se još mogli sigurno postići. Zato se sve više govori, da će i država morati da doprinese svoj udio za propagandu i unapređenje našeg turiz-

ma, kako bi se postigli maksimalni rezultati, od kojih će imati ne samo direktne koristi država i njene saobraćajne ustanove, nego i cjelokupna naša privreda, a naročito naši pasivni krajevi.

U smislu izvršenja ugovora sa Željezničkom upravom, društvo je izvršilo kupovinu društvenog doma u Beogradu preko puta Starog Dvora u Kralja Milana ulici, u kome će biti smještene zajedno sa glavnom »Putnikovom« biletarnicom i sve ostale prostorije društva. Krajem ove godine društvo će se useliti u svoj dom, koji će ujedno biti i dom cjelokupnog našeg turizma, jer su u upravi društva danas zastupljena sva banovinska odnosno turistička područja naše zemlje.

»Putnik« je u ovoj godini podijelio »Hrvatskom planinaru« potporu u iznosu od Din 1.000.—, na kojem se daru uprava ovog časopisa kao i upravni odbor H. P. D. Matice u Zagrebu i ovim putem zahvaljuje.

SADRŽAJ: Dr. M. Pražić: Planinarske žrtve, str. 269. — V. Presečki: Samobor (sa 1 sl.), str. 277. — J. Sigmund: Život na plaži Boračkog Jezera (sa 3 sl.), str. 281. — Lj. Stipičić: Dahna (sa 3 sl.), str. 289. — Č. M.: Eiger — 3.975 m — sjeverna stijena (s 1 sl.), str. 296. — Prilozi: Samobor: Gornji Kraj i Anindol i suton nad Samoborskim Gorjem (I. Sudnik).

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove Din. 50.— (daci i naučnici plaćaju Din. 40.—), za nečlanove Din. 60.—; za inozemstvo Din. 70.—. Pojedini broj stoji Din. 5.—. Pretplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica 2a. — Odgovorni urednik: Dr. Fran Kušan, Vinogradska cesta 33/I. — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko planinarsko društvo« u Zagrebu. — Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.